

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

OTROK IN EKONOMSKI POLOŽAJ DRUŽINE V SLOVENIJI

Ljubljana, november 2006

PETRA FERFOLJA

IZJAVA

Študentka Petra Ferfolja izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Janeza Malačiča, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 9. november 2006

Podpis:

KAZALO

UVOD	1
1 STROŠKI OTROK	2
1.1 TEORIJA STROŠKOV OTROK V DRUŽINI.....	2
1.1.1 Neposredni stroški otrok.....	2
1.1.2 Posredni ali oportunitetni stroški otrok.....	3
1.1.3 Načini ugotavljanja stroškov otrok.....	4
1.1.4 Posredna metoda.....	4
1.2 VPLIV STROŠKOV OTROK NA ŽIVLJENJSKO RAVEN DRUŽINE.....	5
1.2.1 Sprememba življenjske ravni družine zaradi stroškov otrok.....	5
1.2.2 Stroški otrok ob enaki življenjski ravni družine.....	5
1.3 TEORIJA VLAGANJA V ČLOVEŠKI KAPITAL.....	7
1.3.1 Temeljni pomen teorije človeškega kapitala.....	7
1.3.2 Otrok kot investicijska dobrina.....	7
1.4 EKONOMSKA TERIJA RODNOSTI.....	9
1.4.1 Problem rodnosti v Sloveniji.....	9
1.4.2 Veliko otrok ali njihova kvaliteta?.....	10
1.4.3 Vpliv dohodka na rodnost.....	2
1.4.4 Otrok kot potrošna dobrina.....	12
2 OTROK IN EKONOMSKI POLOŽAJ DRUŽINE	14
2.1 ZNAČILNOSTI KAKOVOSTI ŽIVLJENJA DRUŽINE V SKUPNOSTIH.....	14
2.1.1 Oblike življenjske skupnosti.....	14
2.1.2 Stanovanjske razmere.....	15
2.1.2.1 Stanovanjske razmere gospodinjstev z otroki.....	15
2.1.3 Finančni viri družin z otroki.....	17
2.1.3.1 Odsotnost finančnih virov družin z otroki.....	19
2.1.3.2 Revščina in vpliv socialnih prejemkov na zmanjšanje relativne revščine.....	20
2.2 IZOBRAŽEVANJE OTROK.....	22
2.2.1 Stroški vzgojno-varstvenih storitev.....	22
2.2.2 Subvencioniranje vzgojno varstvenih programov.....	22
2.2.3 Plačilo staršev za vrtec.....	23
2.2.4 Ekonomske posledice odsotnosti staršev z dela zaradi bolezni otroka in porodniškega dopusta.....	24
2.2.5 Oblike finančne pomoči družinam z otroki.....	25
2.3 OTROŠKI DODATEK.....	27
2.3.1 Pogoji za upravičenost do otroškega dodatka ter višina dodatka.....	27
2.3.2 Delež otroškega dodatka v razpoložljivem dohodku.....	30
2.3.3 Število upravičencev do otroškega dodatka.....	31
2.3.4 Otroški dodatki v drugih državah.....	31
3 DAVČNE OLAJŠAVE V ZVEZI Z OTROKI	31
3.1 DAVČNE OLAJŠAVE ZA DRUŽINE Z OTROKI V SLOVENIJI.....	33

3.2 VPLIV DAVČNIH PRIHRANKOV ZARADI OTROKA NA RAZPOLOŽLJIVI DOHODEK DRUŽIN.....	34
3.3 FINANČNI UČINKI NOVEGA ZAKONA ZA DRUŽINE.....	35
3.4. DAVČNE OLAJŠAVE ZA DRUŽINE Z OTROKI V DRUGIH DRŽAVAH.....	37
SKLEP.....	37
LITERATURA.....	40
VIRI.....	41
PRILOGA.....	1

UVOD

Po statističnih merilih je družina skupek vsaj dveh oseb, ki vodita skupno gospodinjstvo. To pomeni, da morata svoj dohodek porazdeliti tako, da plačujeta vse tekoče stroške in pri tem vzdržujeta enako življenjsko raven. To ravnovesje pa se poruši, ko v družino vstopi nov subjekt – otrok. Družina sedaj potrebuje več sredstev, da ohrani enako raven kot prej, ko otroka še ni bilo. Več ko je otrok v družini, več dodatnih sredstev je potrebnih, da družina preživi. Vendar družina ni sama. Družba ji pomaga z ukrepi družinske in prebivalstvene politike in ji priskrbi primerna sredstva, ki ji omogočajo zadostno življenje. Pojavlja pa se vprašanje, ali je teh sredstev dovolj, da resnično pomagajo družini pri vzgoji in vzdrževanju otroka, ali pa so le simboličen prispevek k družinskemu dohodku.

Namen mojega diplomskega dela je podrobneje predstaviti stroške otroka ali več otrok v družini ter analizirati spremembo življenjske ravni pred prihodom otroka v družino in po njem. V literaturi sem skušala poiskati odgovor na vprašanje, ali družinski transferji zadovoljujejo potrebe staršev in kolikšen delež dohodka jim pripada. Primerjala sem njihovo urejenost in skušala ugotoviti njihov morebitni vpliv na rodnost. Družino sem obravnavala tudi kot subjekt, ki je na eni strani deležen velike družbene podpore, na drugi strani pa kot davčni zavezanec obremenjen z davki.

V prvem poglavju predstavljam definicije stroškov otrok različnih avtorjev ter vpliv teh stroškov na življenjsko raven družine. Stroške otrok delimo na neposredne in posredne, ki jih izračunavajo javne organizacije, da bi določile, kolikšen delež stroškov otrok pripada staršem in kolikšnega nosi družba. Z različnimi definicijami otroka kot naložbene ali potrošne *dobrine* poskušam prikazati celosten položaj družine, ki zaradi novega člana žrtvuje svoj čas in denar, da mu omogoči normalne pogoje za rast in razvoj.

V drugem poglavju predstavljam nekatere kazalce kakovosti življenja, ki odločilno vplivajo na življenje družine, nekateri tudi na odločitev, kdaj in koliko otrok imeti. Več pozornosti sem namenila oblikam življenjske skupnosti, stanovanjskim razmeram in prisotnosti in odsotnosti finančnih virov družin z otroki. Sledi nazorna predstavitev finančne pomoči družinam, pri čemer izpostavljam otroški dodatek in njegov delež v razpoložljivem dohodku družin z otroki.

Tretje poglavje je namenjeno preučevanju davčnih olajšav oz. davčnih prihrankov zaradi otrok po načelih vertikalne in horizontalne izenačenosti. Na podlagi statističnih podatkov sem izračunala odstotek davčnega prihranka od razpoložljivega dohodka družine glede na število otrok ter s tem prikazujem finančni učinek novega davčnega zakona za družine. Na koncu podajam še sklepne misli in ugotovitve.

1 STROŠKI OTROK

1.1 TEORIJA STROŠKOV OTROK V DRUŽINI

Stroški otroka so breme predvsem za družino, v kateri odrašča. Definirani so kot časovno spremenljivi viri, potrebni za vzdrževanje in vzgojo otroka določene kakovosti. Kakovost otroka pa je odvisna od vlaganj staršev, ki jih je treba nameniti vsakemu otroku. Poraba otrok se povečuje tako po količini kot po vrsti ter kakovosti dobrin in storitev. Z upoštevanjem oportunitetnih stroškov otroka ugotovimo, da se stroški otroka povečujejo z višanjem cene človeškega časa. Otroci so pomemben del življenjske ravni večine družin.

Stroške otrok svetovni ekonomisti razlagajo različno. Brannon in Morris (1973) definirata stroške otroka kot časovno spremenljive vire, potrebne za vzdrževanje in vzgojo otroka določene kakovosti. Willis (1973) pa meni, da je višina stroškov za otroke odločitev staršev glede optimalne ravni virov, s katerimi družina razpolaga. Stroški otroka so nekakšno merilo za to, koliko sredstev, s katerimi bi otroku omogočili normalne pogoje za kakovostno rast in razvoj, so starši pripravljeni žrtvovati zanj. Ta so vsekakor pogojena z značilnostmi posamezne družine. Willis ponazarja kakovost otrok kot produkcijsko funkcijo, ki je odvisna od povprečnega časa, povprečne količine tržnih dobrin in storitev, namenjenih otroku (Stropnik, 1994, str. 175).

Po Beckerjevem mnenju so izdatki za otroka prav tako določeni z dohodkom in preferencami staršev. Stroški otrok se razlikujejo med družinami zaradi različne cene časa odraslih, ki se ukvarjajo z otroki, in zaradi različnih produkcijskih funkcij gospodinjstva, ki so omejene z višino družinskega proračuna. Povpraševanje po otrocih bo torej po Beckerjevi teoriji odvisno od relativne cene otroka in od celotnega dohodka gospodinjstva. Ob nespremenjenem dohodku bo zvišanje cene otroka v primerjavi s cenami tržnih dobrin in storitev povzročilo zmanjšanje povpraševanja po otrocih in povečanje povpraševanja po tržnih dobrinah in storitvah (Stropnik, 1994, str. 179).

Novejše raziskave so pokazale, da se je za mlade družine vstop v starševstvo izkazal za najkriticnejše obdobje z vidika materialnih možnosti. Veliko družin stroškov otrok predstavi ne le kot finančno oviro, temveč med stroške vključujejo tudi porabljeni čas in energijo, ki jo morajo odvzeti sebi in nameniti svojim otrokom (Ule, Kuhar, 2002, str. 2).

1.1.1 Neposredni stroški otrok

Neposredni stroški so dejanski stroški vzdrževanja otrok, kot so na primer izdatki za oblačila, hrano, izobraževanje, zdravstveno oskrbo in drugi. Velik del teh stroškov nosi družina sama, pri čemer so dejanski izdatki in obremenjenost družinskega proračuna odvisni od višine dohodka družine. Preostali del stroškov, ki so namenjeni varstvu, osnovnemu izobraževanju in socialnemu skrbstvu otrok, pa krije družba, največkrat s subvencijami.

Podrobnejših in novejših analiz neposrednih stroškov otrok od uradnih ustanov žal pri nas ni mogoče dobiti. Več različnih izračunov minimalnih življenjskih stroškov otroka pa so v zadnjih letih opravila posamezna društva in organizacije, ki se potegujejo za večje pravice staršev in otrok tako pri uveljavljanju otroških dodatkov kot pri davčnih olajšavah.¹

V letu 1997 je slovenska vlada ob svojem predlogu sprememb davčnih olajšav za vzdrževane otroke predstavila izračun, po katerem naj bi minimalni življenjski stroški otroka takrat znašali 24.523 SIT mesečno ali 17 odstotkov takratne bruto PP. Ta znesek so z upoštevanjem rasti življenjskih stroškov preračunali za leto 2002 in dobili znesek 35.003 SIT mesečno ali 14,85 odstotka bruto PP za leto 2002. Ti izračuni so po mnenju več ekonomistov popolnoma neustrezni, saj so dejanski stroški otrok veliko večji. Zelo težko je opredeliti natančne stroške otrok, saj je treba upoštevati družinski dohodek, velikost družine, otrokovo starost in njegove trenutne potrebe ter ekonomijo obsega v skupnem gospodinjstvu (Merše, 2004, str. 6).

Ugotavljanje neposrednih stroškov ima tudi praktičen pomen. Pari, ki se odločajo za otroke, tako dobijo potrebne informacije o finančni odgovornosti do svojih otrok. Bodoči starši so vnaprej seznanjeni z okvirnimi stroški otrok in lažje predvidevajo izdatke v zvezi z njimi ter se lažje odločijo, koliko otrok bodo imeli.

1.1.2 Posredni ali oportunitetni stroški otrok

Oportunitetne stroške otroka ekonomisti največkrat ocenjujejo v višini izgubljenega zaslužka matere na trgu dela, ker se po rojstvu otroka ni vrnila na delo. Ostala je doma in negovala, varovala in vzgajala svojega otroka.

Espenshade (1984) oportunitetne stroške opredeljuje kot neizkoriščene možnosti ali neuresničene delovne zaslužke in dejavnosti staršev zaradi rojevanja, nege, varstva in vzgoje otrok. Meri jih z dohodkom, ki se mu odpoveduje mati z zmanjševanjem svojega dela pod raven, ki bi jo dosegla, če ne bi imela otrok.

Calhoun in Espenshade sta ugotovila, da so za bolj izobražene ženske značilni manjše število izgubljenih ur tržnega dela in višji izgubljeni zaslužki zaradi višjih potencialnih zaslužkov.² *»Višji zaslužek, ki je lahko posledica višje povprečne izobrazbene ravni žensk in gospodarskega razvoja, je močan spodbujevalec zaposlovanja žensk. Naraščanje plač in zmanjševanje prepada med plačami moških in žensk sta gotovo dejavnika, ki v veliki meri vplivata na padec rodnosti v razvitih industrijskih deželah.«* (Stropnik, 1997, str. 73).

---

¹ V Sloveniji sta najbolj znani društvi Sezam in Družinska pobuda.

² Calhoun in Espenshade sta za ZDA ugotovila, da se mati zaradi rojstva otroka odpove od 1500 do 3000 uram zunaj doma, k čemur največ prispeva prekinitve zaposlitve po rojstvu otroka. Polovica izgubljenih ur tržnega dela nastane v prvih petih letih po rojstvu, polovica pa v desetih. Ugotovila sta, da so oportunitetni stroški najvišji za prvega otroka, z večanjem števila otrok pa se v povprečju zmanjšujejo. Zaposlitev zunaj doma in rojevanje otrok ne moreta biti sočasna, kot je to mogoče pri gospodinjstvem delu (Stropnik, 1997, str. 74).

Oportunitetne stroške otrok je težje ovrednotiti kot neposredne stroške, nekateri ekonomisti jim tudi ne pripisujejo velikega pomena. V zadnjih letih se kaže upadanje skupnih oportunitetnih stroškov mlajših generacij žensk, saj posvečajo več časa izobraževanju in pridobivanju zaslužkov. Danes je tako časovna naložba staršev, predvsem mater, v otroke manjša, kot je bila v preteklosti.

V skladu s tem razmišljanjem bi lahko vplivali na povečanje oportunitetnih stroškov in odločanje za večje število otrok v družinah tako, da bi zmanjšali ekonomske stroške otrok. Družinske politike, ki skrbijo za čimbolj učinkovit in pravičen sistem, bi se morale poleg otroških dodatkov in davčnih olajšav bolj posvetiti spreminjanju ustanov oz. delovnih mest (Ule, 2002, str. 3). V razvitejših podjetjih v tujini se v zadnjih letih pojavlja trend zasebnih vrtcev, urejenih v prostorih podjetja, kjer lahko zaposleni zaupajo svoje otroke varuškam in se brez skrbi posvetijo delu. S tem družina privarčuje določene stroške vrta in časa, podjetje pa dobi sloves »otrokom prijazne družbe«.³

1.1.3 Načini ugotavljanja stroškov otrok

Metode ugotavljanja stroškov otrok lahko razdelimo v dve veliki skupini:

- posredne metode so tiste, ki v analizo vključijo vzorčno izbrana gospodinjstva in njihovo porabo,
- neposredne pa neposredno merijo posameznikovo porabo dohodka.

Na podlagi zbranih podatkov obe metodi sestavita lestvico dobrin, ki jo uporabimo v izračunu stroškov.⁴ V praksi pa se uporabljajo le posredne metode, saj so z uporabo neposrednih povezane težave.

1.1.4 Posredna metoda

Svojo zamisel posrednega merjenja stroškov otrok je Engel (De Santis, Righi, 1990) predstavil pred več kot stoletjem in v načelu še vedno velja. Poizkušal je najti splošen kazalec potrošnikove življenjske ravni glede na razdelitev hrane v družinskem proračunu. Ta delež pada, če dohodek narašča, vendar pa raste, če se večja velikost družine. Družini z $n + 1$ člani moramo dodati neki dohodek z namenom, da spravimo razdelitev hrane na prejšnjo raven, ko je bila družina

---

³ V Sloveniji so tovrstne ponudbe podjetij še v povojih. Prvo slovensko podjetje, ki se je odločilo preveriti in nadgraditi politiko usklajevanja poklicnih in družinskih obveznosti za zaposlene, je Zavarovalnica Maribor d.d., kjer porodniški in bolniški dopust ob bolezni otroka nista več problem in kjer so prepričani, da lahko uspejo le podjetja, ki resnično verjamejo, da so njihovi zaposleni njihov največji kapital (Žaucer Šefman, 2006, str. 63).

⁴ V Sloveniji so bili od leta 1986 naprej na voljo podatki o povprečnih življenjskih stroških prebivalstva po metodologiji (Šumi, 1986), ki sloni na potrošniških košaricah, povprečni letni porabi posameznih predmetov in storitev prebivalcev Slovenije. Metodologija predvideva spremljanje potrošniških košaric za 26 tipov individualnih potrošnikov (ki se med seboj razlikujejo po spolu, starosti in delu, ki ga opravljajo) in na 7 tipov gospodinjstev glede na število članov, z notranjo razdelitvijo, upošteva stanovanjske pogoje. Analitičnost zajemanja porabe je v glavnem ustrezala za ugotavljanje natančnejših stroškov otroka, vendar se zaradi zastarelosti in zapletenosti ta metodologija ne uporablja več (Malačič, Stropnik, 1991, str. 149).

sestavljena le iz n članov. Ta nadomestna vsota po Englu pomeni strošek dodatnega družinskega člana.

1.2 VPLIV STROŠKOV OTROK NA ŽIVLJENJSKO RAVEN DRUŽINE

1.2.1 Sprememba življenjske ravni družine zaradi stroškov otrok

Realni podatki o stroških otrok bodočim staršem dajo teoretično podlago za primerjavo potreb družinskega člana v gospodinjstvu. Razumljivo je, da večje družine potrebujejo več dohodka, da obdržijo življenjsko raven, vendar pa je zahtevan porast v dohodku manjši kot v razmerju do družinskih članov. Vsak dodaten družinski član potrebuje vsaj nekaj porasta v dohodku, da obdrži življenjsko raven. Na primer tričlanska družina potrebuje več dohodka kot posameznik, vendar pa manj kot trikrat več, da je v enakem položaju kot posameznik.

Na splošno velja, da so izdatki za otroka odvisni od ekonomsko-socialnega statusa staršev (torej od izobrazbe in dohodka posameznih članov družine), materinega zaposlitvenega statusa in števila članov družine. Izdatki so odvisni tudi od drugih dejavnikov, npr. ali družina živi v velikem mestu ali na podeželju, kje se otrok izobražuje itd. (Stropnik, 1997, str. 43).

Tako je Espenshade (1984) na podlagi podatkov iz leta 1981 izračunal, da so bili najvišji stroški v družinah z visokim socialno-ekonomskim statusom, v katerih je bila mati zaposlena in so imele le enega otroka. Najnižji stroški na otroka pa so bili v družinah z nizkim socialno-ekonomskim statusom, z nezaposleno materjo in tremi otroki. Analiza je dejansko pokazala, da ima število otrok največji vpliv na izdatke na otroka, kar pomeni, da je postala naložba v otroke, torej v pridobivanje njihove izobrazbe ter vlaganje v osebnost, eden večjih in občutljivejših stroškov družin.

Zaradi sprememb v stroških otrok se spreminja tudi življenjska raven družine v času njenega življenjskega cikla. Glede vpliva zaporedja otrok na stroške si avtorji niso enotni. A. Cigno (Stropnik, 1997) ugotavlja, da empirični rezultati ne omogočajo enotnega sklepanja, saj so nekatere raziskave dokazale povečanje direktnih stroškov na otroka z večanjem števila otrok, druge zmanjšanje vložnega časa na otroka, tretje pa so ugotovile proporcionalnost stroškov na otroka. Stropnikova (1997) ugotavlja, da je zaradi ekonomije obsega, ki je prisotna v skupnih stroških gospodinjstva, drugi otrok cenejši od prvega, tretji pa od drugega. Sprememba življenjske ravni po rojstvu otroka je torej nedvomno pomemben dejavnik pri odločanju, koliko otrok bo družina imela, kdaj jih bo imela in kako dolg bo časovni razmik med njihovimi rojstvi.

1.2.2 Stroški otrok ob enaki življenjski ravni

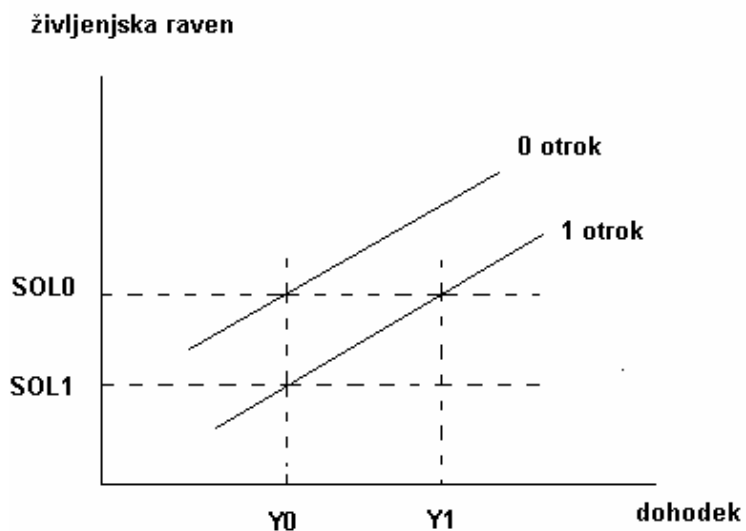
Strošek otroka je definiran kot dodaten dohodek, ki ga gospodinjstvo potrebuje, da ohrani določeno raven življenja; je torej dodaten dohodek gospodinjstva z otroki, potreben zato, da se ohrani taka življenjska raven, kot jo ima podobno gospodinjstvo brez otrok.

Gauthierjeva (1990) loči tri vrste ocen direktnih stroškov otrok (Stropnik, 1997, str. 42):

- normativne ocene,
- ocene stroškov otrok ob stalnem dohodku in
- ocene ob nespremenjeni življenjski ravni.

Normativne stroške otrok definira kot najmanjše potrebne izdatke, ki otrokom zagotavljajo dostojno življenjsko raven, to je količino in tip dobrin, ki jih otrok potrebuje, da preživi. Stroške otrok lahko ocenimo tudi iz podatkov, razvidnih iz statističnih raziskav dejanske porabe gospodinjstev. Vendar ti enostavni izračuni povprečne porabe na člana gospodinjstva ne dajejo želene ocene stroškov, ker ne upoštevajo različnih potreb posameznih članov niti ekonomije obsega. Na ta način dobimo popačene in nestvarne ocene stroškov, ki so precenjeni. Pri oceni stroškov otrok ob stalnem dohodku upoštevamo dejstvo, da so gospodinjstva z enakim dohodkom in naraščajočim številom otrok prisiljena v prerazdelitev razpoložljivega dohodka. Gospodinjstvo mora racionalno porazdeliti svoj denar tako, da bo kupovalo več dobrin za zadovoljitev osnovnih potreb in manj luksuznih dobrin, pri čemer bo utrpelo padec življenjske ravni. Druga in tretja točka ocen stroškov se prepletata.⁵

Slika 1: Življenjska raven družin v odvisnosti od dohodka in število otrok

Vir: Gauthier, 1990, str. 6.

⁵ Anne H. Gauthier je njuno razliko ponazorila s primerom. Predpostavila je, da stroški otrok obsegajo 0,4 odstotka stroška odraslega, in skušala ugotoviti stroške para s 1000 denarnimi enotami dohodka. Stroška dveh odraslih sta 1000 denarnih enot, stroška otroka pa 200 denarnih enot ($0,4 * 1000 / 2$). Ta družina potrebuje dodatnih 200 enot dohodka, da ohrani prvotno življenjsko raven. Ob stalnem dohodku bi bili stroški nižji in bi znašali 167 denarnih enot, za odrasla pa bi ostalo 833 denarnih enot. Prvo avtorica imenuje teoretični stroški otroka, drugo pa direktni stroški (167 enot). Matematično so stroški enaki direktnim, popravljenim za izkustveno padanje življenjske ravni ob enakem dohodku (Gauthier, 1990, str. 6).

Slika 1 prikazuje problem, ob predpostavki, da je življenjska raven linearno in pozitivno povezana z dohodkom. Bolj realno pa je, da življenjska raven narašča z obsegom dohodka, vendar po padajoči stopnji. Gospodinjstvo brez otrok z dohodkom Y_0 bi imelo življenjsko raven SOL_0 . Če bi razpolagalo z enakim dohodkom in bi imelo enega otroka, bi življenjska raven padla na SOL_1 . Da pa bi gospodinjstvo ohranilo prejšnjo raven, bi potrebovalo dohodek Y_1 . Stroške otroka za to gospodinjstvo ponazarja razdalja med Y_1 in Y_0 .

1.3 TEORIJA VLAGANJA V ČLOVEŠKI KAPITAL

1.3.1 Temeljni pomen teorije človeškega kapitala

Človek sam po sebi brez znanja in sposobnosti, ki so predvsem posledica vlaganj njegovih skrbnikov, nima velike ekonomske vrednosti. Te temeljne vrednote so njegova največja popotnica na življenjski poti ter ključ do uspešnega vključevanja v družbo.

Teorija o človeškem kapitalu izhaja iz neoklasične in neokeynesianske teorije ob koncu 50-ih in v začetku 60-ih let prejšnjega stoletja. Njeni glavni zagovorniki so Mincer, Schultz in Becker. Temeljne razlage o človeškem kapitalu je prvi strnil predstavnik čikaške šole T. W. Schultz (1971) leta 1960 in izraz razložil takole (Stropnik, 1997, str. 24):

- človeški kapital zato, ker je utelešen v človeku,
- kapital zato, ker je vir prihodnjih zadovoljstev in zaslužkov.

Teorija o človeškem kapitalu je danes splošno uveljavljena in obsega pomemben del moderne ekonomske teorije. Skupaj z ekonomsko teorijo gospodinjske proizvodnje ocenjuje oportunitetne stroške otrok ter s tem izgubljene tržne zaslužke zaradi posvečanja časa otroku (Stropnik, 1997, str. 26). Veliko nepojasnjenih vprašanj in teorij pa je ostalo pri zanemarjenju preučevanja človeškega kapitala žensk in otrok – »ljudi brez vsake izobrazbe«, kot jim pravi Schultz (Malačič, 1984, str. 283).

1.3.2 Otrok kot investicijska dobrina

Med naložbe v človeški kapital štejemo vse tisto, kar je treba vložiti v otroka v obdobju njegovega odraščanja. To je naložba staršev v prihodnjo produktivnost otrok, ki poleg stroškov hrane, stanovanja in vzgoje otroku krijejo tudi stroške izobraževanja. Kot otroci smo deležni velike pozornosti ter vzpodbud pri odraščanju, večinoma pa se izobraževanje oz. vlaganje v otroka nadaljuje tudi v zrelih letih življenja.

T. W. Schultz pojmuje človeški kapital širše. Meni, da naložba v otroka ne pomeni le formalnega organiziranega izobraževanja od osnovne šole naprej, temveč tudi vse pridobljene delovne izkušnje ob delu in študiju (tečajji, strokovni nasveti). Pomembni pa so tudi zdravstveno varstvo ter odlična duševna in telesna kondicija, kar človeku podaljšuje življenje (Stropnik, 1997, str. 25).

Obseg naložb v otroka je odvisen predvsem od dohodka staršev. Premožnejši in bolj izobraženi starši bodo svojim otrokom ponudili več kakovostnejših dobrin in storitev ter jim posvetili več časa za igranje in učenje kot pa starši z nizkim socialno-ekonomskim statusom.

Z naložbo naj bi starši otrokom zagotovili samostojno in kakovostno življenje. Odločanje o starševstvu je čustven proces, ko starši presojujejo, kaj bodo dali otrokom in kaj lahko pričakujejo, da bodo dobili od njih, ko sami ne bodo več delovno sposobni. Starši si želijo in pričakujejo, da jim bodo otroci nekoč povrnili njihovo ljubezen, naklonjenost in skrb. V preteklosti so bila pričakovanja staršev bolj ciljno določena. Starši so potrebovali delovno silo, pomoč v bolezni in starosti, zaradi današnje velike mobilnosti, zgodnjega osamosvajanja otrok, generacijskih razlik v vedenju in vrednotenju pa ta pričakovanja niso vedno izpolnjena.

Po Cochranovi (1975) teoriji so otroci način zagotovitve dohodka staršem, ko ti postanejo prestari za delo. Velikost družine si oblikujejo tako, da imajo optimalno kombinacijo sedanje in prihodnje porabe. V tem modelu starši kombinirajo tekoči in prihodnji želeni dohodek in imajo toliko otrok, kot jih potrebujejo, da ta prihodnji dohodek dosežejo.

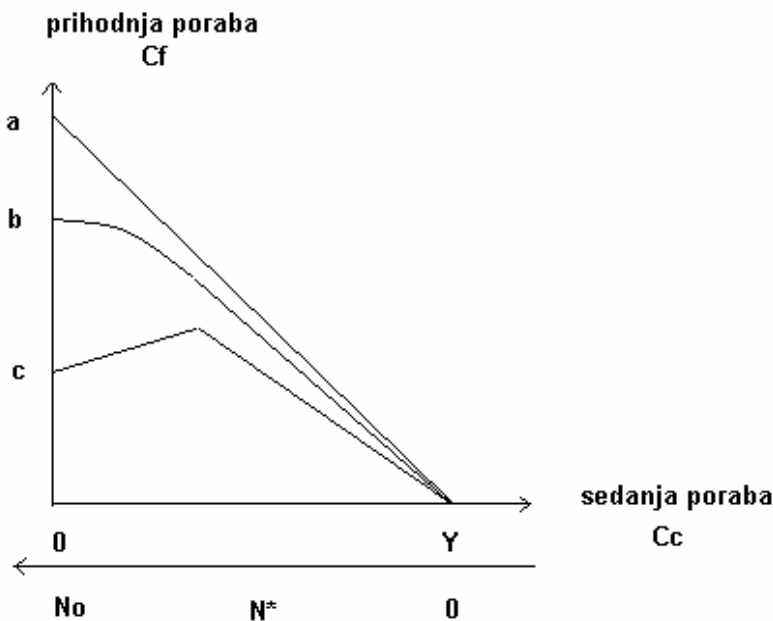
Slika 2 prikazuje osnovni model. Abscisna os prikazuje sedanjo porabo C_c , ordinatna pa prihodnjo porabo staršev C_f . Tekoči razpoložljivi dohodek Y je odvisen od števila otrok N in stroškov na otroka P_n . Če ni medsebojnega prenosa dohodka, razen prek otrok, potem velja:

$$Y = C_c + P_n N$$

$$C_f = F(N)$$

$$C_f = F((Y - C_c) / P_n)$$

Slika 2: Trije možni odnosi med sedanjo in prihodnjo porabo

Vir: Cochran, 1975, str. 377.

Če obrnemo prvo enačbo, dobimo $C_c = Y - P_n N$, kar pomeni, da je tekoča poraba obratno sorazmerna s številom otrok. Na horizontalni osi, ki leži pod abscisno osjo, merimo tekočo porabo otrok, in sicer od leve proti desni, število otrok pa od desne proti levi. N pomeni največjo možno velikost družine, N_0 pa število otrok, ki ob njihovi nespremenjeni ceni zmanjšajo porabo staršev na 0. Prispevek otrok k prihodnjemu dohodku staršev je odvisen od njihove produktivnosti. Na Sliki 2 vidimo tri različne možne odnose med sedanjo in prihodnjo porabo, čemur sledijo tudi tri različne razlage. Če so prispevek in stroški na otroka nespremenjeni oz. konstantni, je funkcija linearna. To predstavlja premica aY . Če so prispevki na otroka padajoči in stroški naraščajo z večanjem družine, bo funkcija imela obliko krivulje bY . Krivulja cY pa nam prikazuje nižjo prihodnjo porabo kot posledico negativnih mejnih prispevkov otrok v družini.

1.4 EKONOMSKA TEORIJA RODNOSTI

Ena od temeljnih podlag ekonomike družine je ekonomska teorija rodnosti. Po eni strani obravnava demografske in sociološke poglede rodnostnega obnašanja prebivalstva, med katere štejemo npr. zakonske zveze in razveze, nadzorovanje rojstev, vzgojo in varstvo otrok, šolanje itd., po drugi strani pa obravnava ekonomske spremembe, kot so dohodek, varčevanje, zaposlovanje itd. (Stropnik, 1997, str. 27). Bistvena značilnost ekonomskih teorij rodnosti je, da skušajo pojasniti spremembe rodnosti z ekonomskimi dejavniki. Ti se spreminjajo z ekonomskim razvojem. Ko je ta dovolj visok, začne delovati nanje v negativni smeri in rodnost začne padati.

1.4.1 Problem rodnosti v Sloveniji

V Sloveniji se je v zadnjih dveh desetletjih rodilo bistveno premalo otrok, da bi lahko zagotovili enostavno reprodukcijo prebivalstva. Še več, imamo eno najnižjih rodnosti v Evropi. Po statističnih podatkih se je konec leta 2005 rodilo 18.157 otrok, kar je slab odstotek tedanjega prebivalstva (Slovenija v številkah, 2006). Kljub dolgoletnemu padanju pa je stopnja rodnosti v zadnjih dveh letih poskočila. Mnogi strokovnjaki le ugibajo o vzrokih za to, saj ni posebnih študij, ki bi to spremembo natančneje raziskale.

Nizka rodnost, podaljševanje življenja in majhen selitveni prirast bodo še naprej vplivali na število in starostno sestavo prebivalstva. Tako se bo po napovedih evropskega statističnega urada Eurostat, v Sloveniji, delež otrok, mlajših od 15 let, leta 2050 zmanjšal s sedanjih 14,6 odstotka na 13 odstotkov (Statistični portret, 2006).⁶ Zato po mnenju Meršeta (2006) v Sloveniji nujno potrebujemo določene opredelitve glede prebivalstvene politike. Starši se zaradi pomanjkanja materialnih dobrin, finančnih virov in časa odločajo le za enega otroka, nikakor ne več za dva, tri

---

⁶ Napovedi in ugotavljanje trendov rodnosti v prihodnosti vedno temeljijo le na predpostavkah, zato ne moremo reči, da se bo delež otrok, mlajših od 15 let, občutno zmanjšal, lahko pa to z upoštevanjem različnih dejavnikov predpostavimo. Malačič (2006) je v svojih modelih projekcij prebivalstva predpostavil štiri različne projekcije od leta 2006 do leta 2041: stalno različico projekcije prebivalstva, ko naj bi se prebivalstvo staralo oz. otroci rojevali glede na dosedanji trend, in nizko različico projekcije prebivalstva, ko naj bi se smrtnost povečala, rodnost pa zmanjšala glede na dosedanje podatke o rodnosti in smrtnosti. Pri srednji in visoki projekciji pa napoveduje postopno povečanje rodnosti, ki naj bi bilo posledica možnih priselitev, boljših pogojev za vzgojo otrok, finančnih možnosti itd.

ali celo več otrok. Prav tako se tudi za prvega otroka odločijo zelo pozno, kar posledično pomeni premalo časa za naslednje otroke. Merše predlaga prednostne vzpodbude, ki delujejo v smislu:

- vzpodbujanja oz. nagrajevanja zgodnejše odločitve za prvega otroka (matere do določene starosti naj bi dobile višje starševsko nadomestilo, večja finančna podpora študentskim družinam),
- vzpodbujanja oz. nagrajevanja staršev za odločanje za naslednjega otroka v ne zelo dolgem času po prejšnjem (naslednji otrok v npr. prej kot v 2 letih in pol po prejšnjem prinaša višje starševsko nadomestilo,
- vzpodbude predvsem za tretjega ali četrtega otroka (brezplačno otroško varstvo za tretjega ali četrtega otroka).

1.4.2 Veliko otrok ali njihova kakovost?

Kakovost življenja neke osebe je močno odvisna od vpliva njenih staršev. V otroštvu je neposredno pod njihovim nadzorom. Odrasli lahko sami odločajo o svoji porabi, ki je odvisna od njihovih navad in od materialnih dobrin, s katerimi razpolagajo. Za porabo otrok pa se odločajo starši, ki presojujejo o tem, katere ter kako kakovostne dobrine in storitve jim bodo ponudili.⁷ Vsekakor bodo bogatejši in bolj izobraženi ljudje več vlagali v svoje otroke kot revnejši. Zato je eno bistvenih vprašanj, koliko otrok bodo starši sploh imeli in ali bodo imeli raje samo enega otroka na račun njegove boljše kakovosti.

Becker (1981) pojasnjuje upadanje rodnosti ob sočasnem povečanju dohodka z medsebojnim vplivom števila in kakovosti otrok, ki kaže na to, da je povpraševanje po otrocih močno odvisno od cene ter tudi od razpoložljivega dohodka družine.⁸ Becker (Cochrane, 1975) je prvi vpeljal teorijo kakovosti otroka. V svojem prvem članku je kombiniral dohodkovno funkcijo in preference družine po otrokovi kakovosti glede na število otrok. To ne pomeni enostavnega nadomeščanja enega z drugim, ker kakovost in količina nista dobra nadomestka. V svojem članku ne pojasnjuje, kako meriti kakovost, pravi pa, da je le ta neposredno odvisna od izdatkov, ki jih starši porabijo za otroka nad nekim zahtevanim minimumom.

V modelu na Sliki 3, na naslednji strani, je funkcija dohodka nelinearna. Če Q pomeni kakovost otroka in je posameznikova funkcija izdatkov za vsakega posameznega otroka, pri čemer so vsi otroci v družini enake kakovosti, potem je funkcija dohodka:

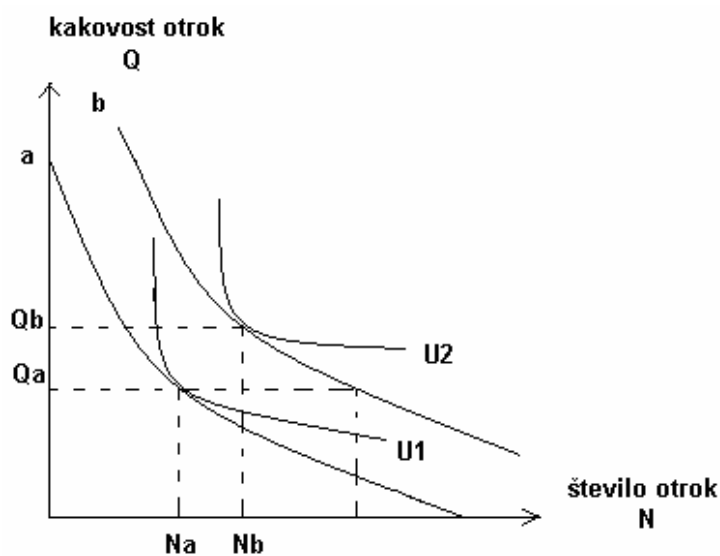
$$Y - M = QN,$$

⁷ Če na primer dovolj zgodaj opazijo otrokovo nadarjenost in ga vpišejo v glasbeno šolo, mu lahko to spremeni življenje.

⁸ To razlaga na primeru kmečke družine, ki je včasih imela več otrok, zato da so kmalu prispevali k produktivnosti družine (pomagali so na polju in v hiši). Prav tako so večino pridelkov pridelali sami, zato so stroški hrane za kmečko družino občutno nižji kot pa za družino v mestu. Vendar je sčasoma z industrializacijo in mehanizacijo kmetijstva upadal prispevek kmečkih otrok. Vedno več se jih je odločilo za izobraževanje v mestih, kjer so se pozneje tudi stalno naselili. S tem pa se je zmanjšala stroškovna prednost vzreje otroka na podeželju in tudi razlika med urbano in ruralno rodnostjo (Stropnik, 1997, str. 28).

pri čemer sta Y dohodek družine in M izdatki za druge dobrine.

Slika 3: Optimalno razmerje med številom otrok in njihovo kakovostjo

Vir: Cochrane, 1975, str. 387.

V svojem drugem članku je Becker (Cochrane, 1975) ob predpostavki o enaki kakovosti otrok postavil trditev, da se ob povečanju dohodka družine dodatno zviša cena otroka dane kakovosti. Le če se cena otroka dane kakovosti spremeni v razmerah splošnega porasta cen, pride do padca rodnosti. Nasprotno pa zmanjšanje števila otrok dodatno znižuje celotno ceno kakovosti otroka, kar spodbuja substitucijo količine s kakovostjo otrok.

Visoka cena otroka vpliva na odločitev staršev o številu otrok, zaradi česar obstaja praviloma negativna zveza med dohodki in rodnostjo. Spremembe želenega števila otrok, ki jih spremlja rast izdatkov zanje, je treba pripisati tudi drugim dejavnikom, različnim okusom, vplivu socialno-ekonomskega statusa na zaželenost otrok ali pa dohodkovni elastičnosti kakovosti otrok glede na količino. Starši oz. posameznik naj bi izbirali med izdatki za otroke, ki zvišujejo koristnost, in med tistimi, ki nimajo takega vpliva. Podobno kot se odločajo za nakup boljšega avta ali pa razkošne hiše, namenijo tudi višje izdatke za otroke, kar vpliva na povišanje njegove kakovosti.⁹ Dvig dohodka bo torej učinkoval na obe komponenti: povečalo se bo število otrok in dvignila se bo njihova kakovost. Vendar bo število otrok naraslo manj kot kakovost, ker je elastičnost kakovosti na dohodek manjša kot elastičnost kakovosti.

⁹ Vendar pa se lahko za kvalitetnejše otroke odločajo le premožnejši starši, ki imajo več sredstev za vzrejo otroka. To naj bi pomenilo nadaljevanje dohodkovne neenakosti, saj bodo otroci iz bogatih družin bolj izobraženi in bodo v prihodnosti tudi več zaslužili kot manj izobraženi otroci iz revnejših družin.

1.4.3 Vpliv dohodka na rodnost

Dohodek nedvomno vpliva na rodnost in jo tudi povečuje, vendar v veliko manjši meri, kot vpliva na boljšo kakovost otrok. Ta zveza med dohodkom in rodnostjo je zelo dobro vidna v razvitih državah, kjer kljub naraščajočemu dohodku na prebivalca stopnja rodnosti vseeno pada. V manj razvitem svetu pa dohodek družine ni odločilen dejavnik pri načrtovanju števila otrok.

David Heer pravi, da v procesu ekonomskega razvoja rast dohodka povzroči pritisk na rodnost in jo zvišuje. Vendar pa drugi dejavniki, kot so porast izobrazbe, naraščajoči stroški otrok, padajoče stopnje smrtnosti dojenčkov, ta pritisk nevtralizirajo (Potts, 1979, str. 205).

Richard Easterlin (1980) je opredelil pojem relativnega dohodka in predpostavil, da če relativni dohodek mladih parov raste, bodo čutili manj ekonomskega pritiska in se bodo poročili ter imeli otroke. Če relativni dohodek pade, bo padlo tudi število rojstev. Nasproten odnos med dohodki in rodnostjo je lahko tudi posledica boljšega poznavanja prednosti sodobne medicine ter s tem nadzorovanja rojstev. S takšnimi ukrepi so bile v preteklosti seznanjene predvsem bolj izobražene družine, v zadnjem desetletju pa je nadzorovanje rojstev vedno bolj razširjeno tudi med mlajšo generacijo.

Nasploh velja, da dohodek moža pozitivno vpliva na rodnost, dohodek žene pa negativno, saj odraža oportunitetne stroške za vsako nadaljnje rojstvo. V današnjem času so ženske vedno bolj emancipirane in izobražene. Z dejavnostjo zunaj doma si prizadevajo zaslužiti enako ali več kot moški. Niso več pripravljene pasivno sprejemati avtoritativne družinske strukture in imajo enakopravno vlogo pri odločanju tako o otrocih kot o svoji karieri.

1.4.4 Otrok kot potrošna dobrina

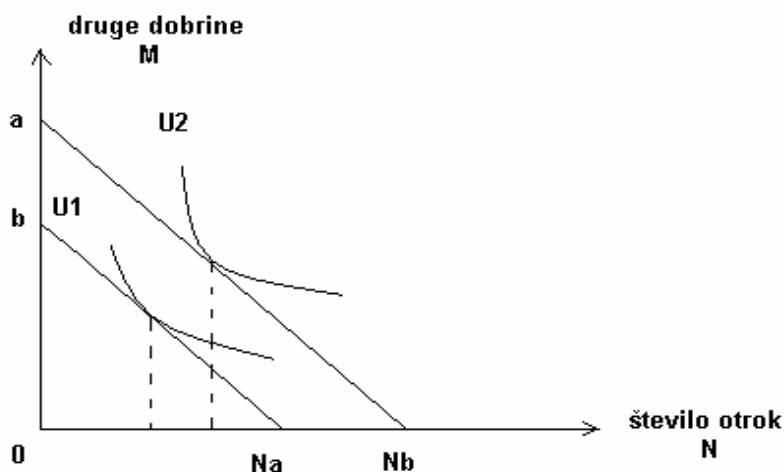
Za primerjavo si lahko postavimo vprašanje, koliko staneta avto in njegovo vzdrževanje. Vidimo, da je odgovor odvisen od več dejavnikov. Stroški so odvisni od vrste in tipa avtomobila, stroškov zavarovanja, količine porabljenega goriva ter drugih izdatkov. Vsekakor nas bo boljši in močnejši avtomobil stal veliko več kot pa slabši. Ker za otroke kot potrošne dobrine veljajo podobne zakonitosti, se vprašajmo, koliko stanejo otroci. Neposredni stroški otroka so odvisni od življenjske ravni družine in njenega dohodka. Družine z višjimi dohodki bodo zanje porabile več kot družine z nižjimi prejemki. Stroški so odvisni tudi od subjektivnih pričakovanj staršev. Posamezne družine se lahko odločijo za nadaljnja vlaganja v otroka kljub podobnim dohodkom z drugimi predvsem zaradi višjih pričakovanj ali pa zaradi socialnih pritiskov.

Ameriški ekonomist Okun (Cochrane, 1975) je bil prvi, ki je analiziral rodnost s sistemom indiferenčnih krivulj in dohodkovnih funkcij. Ob predpostavki, da starši izbirajo med številom otrok (N) in drugimi dobrinami za življenje (M), je skušal pojasniti obratni odnos med rodnostjo in dohodkom.

Gospodinjstvo se sooča s funkcijo $Y = M + P_n N$. Dvig dohodka povzroči, da se funkcija premakne od a na b in optimalno število otrok se z N_a poveča na N_b . Na Sliki 4 ponazarjam Okunovo ugotovitev, da je strošek otroka neodvisen od višine dohodka.

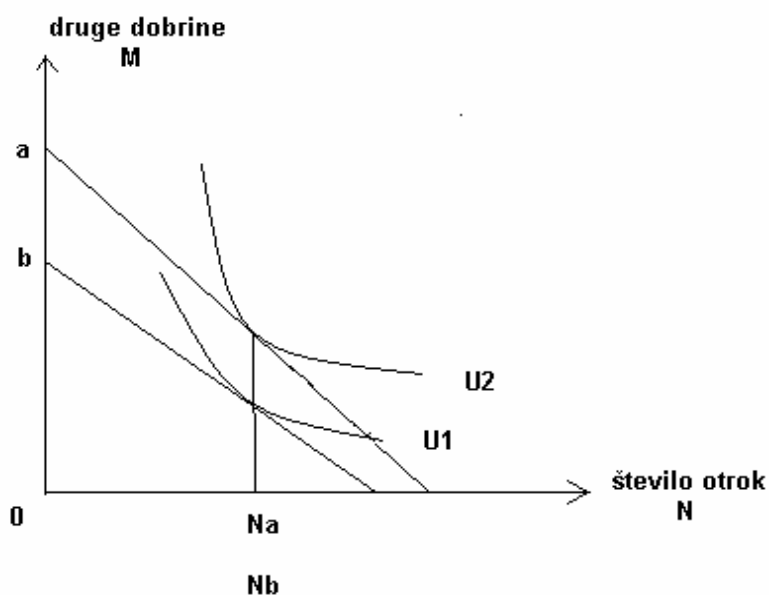
Slika 4: Optimalno razmerje med otroki in drugimi dobrinami, pri čemer so stroški otrok neodvisni od višine dohodka

Vir: Cochrane, 1975, str. 380.

Otrok pa ne bo odraščal na nižji življenjski ravni, kot je življenjska raven staršev. Otrok raste, ima vedno več potreb, kar povzroča vse večje izdatke zanj. Družine z nižjimi dohodki bodo težje zadovoljevale otrokove potrebe, ker imajo manjši družinski proračun. To ovrže model na Sliki 4.

Slika 5: Optimalno razmerje med otroki in drugimi dobrinami, pri čemer so stroški otrok odvisni od višine dohodka

Vir: Cochrane, 1975, str. 383.

Na Sliki 5, na prejšnji strani, je prikazan primer, ko dvig dohodka ne vpliva na povečanje stroškov otrok.

2 OTROK IN EKONOMSKI POLOŽAJ DRUŽINE

2.1 ZNAČILNOSTI KAKOVOSTI ŽIVLJENJA DRUŽINE V SKUPNOSTIH

V študijah o kakovosti življenja v Sloveniji opredeljujemo kakovost življenja članic in članov družine z materialnimi in nematerialnimi viri, do katerih imajo dostop, s stopnjo obvladovanja teh virov in odločanjem o njihovi razporeditvi. Tako pri ustvarjanju materialnih, socialnih in psihičnih vidikov kot pri načinu njihove porabe je odločilna človekova lastna dejavnost v odnosu do drugih ljudi in skupaj z njimi.

V tem poglavju bom predstavila nekatere kazalce kakovosti življenja, ki odločilno vplivajo na življenje družine, nekateri tudi na odločitev, kdaj in koliko otrok imeti. Osredotočila se bom na oblike življenjske skupnosti, stanovanjske razmere in ocene pomanjkljivosti finančnih virov različno velikih družin.

2.1.1 Oblike življenjske skupnosti

Statistično je družina življenjska skupnost dveh ali več oseb v zasebnem gospodinjstvu, ki so med seboj povezane s poroko, partnerstvom in/ali starševstvom. Družina je lahko par brez otrok, par z enim ali več otroki ali eden izmed staršev z enim ali več otroki. Pri tem ni pomembno, koliko je otrok star, bistveno je le, da še nima svoje družine (Družine v Sloveniji, 2006).

Tabela 1: Delež družin po številu otrok in tipu družine v Sloveniji leta 2002 (v %)

Tip družine	Delež družin	Delež družin po številu otrok					
		Brez otrok	1 otrok	2 otroka	3 otroci	4 otroci	5 in več otrok
Zakonski par brez otrok	20,7	20,6	/	/	/	/	/
Zakonski par z otroki	53,0	/	40,0	49,1	9,1	1,4	0,4
Mati z otroki	16,1	/	70,4	25,5	3,5	0,5	0,1
Oče z otroki	2,6	/	70,7	25,2	3,4	0,5	0,2
Zunajzakonska partnerja brez otrok	2,3	2,3	/	/	/	/	/
Zunajzakonska partnerja z otroki	5,3	/	57,2	36,0	5,5	1,0	0,3
Skupaj	100	/	/	/	/	/	/

Vir: Statistične informacije; Prebivalstvo, 2006.

Iz Tabele 1 lahko razberemo, da je več kot polovico vseh družin (53 odstotkov) sestavljajo poročeni pari z otroki, vendar pa se njihov delež zmanjšuje. Nadomeščajo jih pari z otroki, ki

niso poročeni in živijo v zunajzakonski skupnosti (Ob mednarodnem dnevu družin, 2006).¹⁰ Slaba petina (19 odstotkov) vseh družin so enostarševske družine. V zadnjih letih se je povečalo število enostarševskih družin,¹¹ zlasti mater z otroki, ki, sodeč po raziskavah, spadajo med socialno najranljivejše skupine. Takšnih družin je bilo leta 2002 90 tisoč in 15 tisoč je bilo takih, v katerih so otroci živeli samo z očetom. Razumljivo je, da so otroci in starši prav v teh družinah med vsemi tipi družin najstarejši. To je posledica dejstva, da otrok, ki si ne ustvari svoje družine, pogosto ostane s staršem in skrbi zanj. Kar petina mater ali očetov v enostarševskih družinah je namreč starejših od 65 let, skoraj polovica pa od 50 let (Ob mednarodnem dnevu družin, 2006). Po raziskavah v Evropi in tudi pri nas živijo te družine v najslabših življenjskih razmerah, medtem ko dvostarševske skupnosti živijo v najugodnejših razmerah. Po drugi strani pa nastaja vedno več reorganiziranih oz. dopoljenih ali sestavljenih družin, ko en ali oba starša ponovno vzpostavljata družinsko skupnost, kar tudi pripomore k večji blaginji družine.

2.1.2 Stanovanjske razmere

Lastno in urejeno stanovanje je pomemben prispevek k samostojnosti in neodvisnosti družine. Današnji vedno večji problem mladih, ki zaradi pomanjkanja finančnih sredstev, neugodnih posojil ter tudi težko dostopnih cenovno primernih stanovanj ostajajo pri starših, je vedno bolj zaskrbljujoč. O tem govorita tudi Ule in Kuhar (2003, str. 110): *»Velik problem so stanovanja. Kupiti stanovanje je drago. Malo ali skoraj nič pa ni podnajemnih stanovanj, ki bi bila za stalno – tako te je vedno strah, da boš po enem letu letel ven. Ni občutka varnosti.«*

Tako mladi prelagajo osamosvojitve in ustvarjanje lastne družine na poznejše obdobje, kar ima tudi širše družbene posledice. V Sloveniji se mladi iz varnega gnezdeca odselijo precej pozno. Po statističnih raziskavah je povprečna starost moških pri odselitvi od doma 26,9 leta, medtem ko je za ženske precej nižja, in sicer 24,2 leta. Te starosti so precej višje, kot je značilno za druge evropske države.¹²

Dejavniki, ki vplivajo na odselitev od doma, so različni. Eden ključnih je redna zaposlitev, saj se zaposleni zaradi finančne neodvisnosti prej odselijo od doma kot tisti, ki nimajo rednih dohodkov.

2.1.2.1 Stanovanjske razmere gospodinjestev z otroki

Gospodinjstva z otroki in mladino, natančneje enoroditeljske in velike družine, spadajo med najbolj občutljive skupine glede stanovanjskega problema. Veliko parov odlaša z odločitvijo za prvega otroka, dokler ne reši stanovanjskega problema, kar je povezano tudi z ekonomskimi

¹⁰ Takih družin je bilo ob popisu 2002 sicer samo 5,3 odstotka, a ravno njihov delež se je v primerjavi s popisom 1991 najbolj poveča (Ob mednarodnem dnevu družin, 2006).

¹¹ Med zadnjima dvema popisoma je število teh družin naraslo za 8 tisoč, v primerjavi s popisom 1981 pa jih je več kar za 30 odstotkov (Ob mednarodnem dnevu družin, 2006).

¹² Povprečno starost moških pri odselitvi od doma v Sloveniji bi lahko primerjali s Poljsko (25,6 leta) in Španijo (26,1 leta), medtem ko je drugod precej nižja. Prav tako je nižja povprečna starost ženske ob odselitvi od doma. Na Poljskem je ta starost 22,6 v Španiji 22,9 in na Nizozemskem 19,6 leta (Filipovič, 2005, str. 190).

razlogi (prenizki in neredni ali pa celo odsotni prihodki). To pomeni, da so ženske v današnjih časih ob rojstvu prvega otroka starejše in se pozneje odselijo od doma. Te ugotovitve sta s svojimi raziskavami potrdila tudi Mandič in Gnidovec (1999), ki pravita, da se mlada družina z otroki v svoj dom preseli veliko pozneje kot par brez otrok, saj je izpostavljena prevelikemu finančnemu bremenu, ki ga velikokrat ne more nositi sama (Filipović, 2005, str. 202).

Družine z otroki lahko živijo v različnih domovih, stanovanju ali hiši, ki jim zagotavljajo primerne bivalne razmere. Kakšen standard in kakovost bivanja si družina lahko privošči, pa je odvisno od njenega premoženja, dohodkov in želja.

Iz Tabele 2 lahko razberemo, da imajo gospodinjstva z otroki v primerjavi s celotnim prebivalstvom večjo povprečno površino stanovanja (83 m² proti 76 m²), saj potrebujejo tudi več prostora. Opazimo lahko tudi, da povprečna površina narašča s starostjo otrok, kar je lepo razvidno iz zadnjega stolpca. To si lahko razlagamo s tem, da gospodinjstva z mlajšimi otroki bivajo v povprečno manjših stanovanjih, kar se ujema z običajnim življenjskim potekom družine, saj mlade družine varčujejo za nakup večjega stanovanja. Tja se družina preseli, ko prihrani dovolj denarja in ko otroci zrastejo, saj so zaradi prostorske stiske prisiljeni v to. *»To nakazuje na problematičen položaj mladih družin, ki so lahko zaradi slabših finančnih zmoglosti ter večjega števila članov na slabšem glede svojih stanovanjskih razmer.«* (Filipović, 2005, str. 191).

Tabela 2: Gospodinjstva z otroki (0–18) glede na število otrok in nekatere kazalce naseljenosti stanovanja

	Povprečno število oseb v stanovanju	Povprečno število sob na stanovanje	Povprečna površina stanovanja v m ²
Zasebna gospodinjstva skupaj	2,9	2,8	76,9
Gospodinjstva z otroki skupaj	3,8	3,1	83,6
Gospodinjstva z otroki 0–5	4,4	3,1	83,1
Gospodinjstva z otroki 6–14	4,3	3,2	84,4
Gospodinjstva z otroki 15–18	4,2	3,3	86,2
Gospodinjstva z 1 otrokom	3,0	2,9	77,6
Gospodinjstva z 2 otrokoma	4,2	3,2	86,2
Gospodinjstva s 3 in več otroki	5,7	3,7	95,3

Vir: Popis prebivalstva, 2002.

Z ekonomskega vidika je za družino najugodnejše, če je sama lastnik stanovanja, saj se izogne plačevanju dragih najemnin in tako prihranjen delež dohodka porabi za druge dobrine, pri čemer

si zvišuje kakovost bivanja in življenja. Veliko družin pa si zaradi nedosegljivih cen stanovanj žal ne more privoščiti nakupa lastnega doma, zato ga najame.

Iz Tabele 3 lahko razberemo, da ima v celotnem pogledu velik del družin lastniško stanovanje, kar je posledica množičnega odkupa stanovanj po ugodnih cenah v času privatizacije po osamosvojitvi Slovenije. Izstopajo gospodinjstva z enim otrokom, kjer opazimo nekoliko manjši delež lastniških in večji delež najemnih stanovanj v primerjavi z drugimi družinami. To pomeni, da so mladi pari prehitro postali starši in jim ni uspelo privarčevati dovolj denarja za nakup lastnega stanovanja. V takem položaju je skoraj desetina gospodinjstev z enim otrokom, osem odstotkov z dvema otrokoma in najmanj gospodinjstev s tremi ali več otroki.

Tabela 3: Gospodinjstva glede na število otrok in lastniški status stanovanj

Uporaba stanovanja	Gospodinjstva glede na število otrok							
	Skupaj		1		2		3+	
Lastnik, solastnik	558,2	82,2 %	131,5	79,6 %	143,7	83,2 %	35,7	84,7 %
Najem v neprofitnem stanovanju	44,2	6,5 %	11,8	7,1 %	10,2	5,9 %	2,6	6,2 %
Najem v profitnem stanovanju	14,9	2,2 %	4,5	2,7 %	3,1	1,8 %	748	1,8 %
Najem v službenem stanovanju	2,8	0,4 %	757	0,4 %	813	0,5 %	150	0,4 %
Uporabnik	55,7	8,2 %	15,8	9,6 %	14,4	8,3 %	2,8	6,7 %
Drugo	3,0	0,4 %	679	0,4 %	472	0,3 %	140	0,3 %

Vir: Popis prebivalstva, 2002.

Kot posebej ranljivo skupino pri reševanju stanovanjskega problema velja izpostaviti študentske družine. Te so v večini primerov odvisne od staršev in sorodnikov, saj jim država razen podaljšanja statusa zaradi rojstva in podpore v času porodniškega dopusta ne priznava večjih ugodnosti. Zanje primanjkuje tudi prostih sob v študentskih domovih, če pa že so, niso popolnoma prilagojene potrebam mladih mamic. Težave imajo tudi z iskanjem stanovanja zunaj študentskega doma, saj najemodajalci zelo neradi oddajo stanovanje študentski družini z negotovim finančnim statusom. S podobnim problemom se srečujejo vse družine z otroki, saj naj bi povzročale več hrupa in škode.

2.1.3 Finančni viri družin z otroki

Za vsakdanje preživetje družine in ohranjanje življenjske ravni morajo odrasli družinski člani pridobivati dohodek. Tega lahko zaslužijo v različnih zaposlitvah in v različni višini. Večji je dohodek družine, boljša je kakovost družinskega življenja. Dohodki gospodinjstev so tekoči

razpoložljivi denarni dohodki, ki zajemajo dohodek iz zaposlitve, prejemke od občasnega dela, dohodke iz dejavnosti, pokojnine, socialne prejemke, dohodke iz premoženja in premoženjskih pravic ter denarna darila in transferje med gospodinjstvi. Od leta 2002 se med dohodke družin ne štejejo dani transferji, kot so preživnine, vzdrževalnine, denarna darila in prostovoljni prispevki. V vseh primerjavah se uporablja neto dohodek gospodinjstva, to je dohodek po plačilu prispevkov za socialno varnost in dohodnino.

Kot je razvidno iz Tabele 4 je bil leta 2002 dohodek iz delovnega razmerja, najpomembnejši vir dohodka gospodinjstev in je skupaj z dohodkom iz samozaposlitve obsegal 65,4 odstotka dohodkov vseh gospodinjstev in kar 80,9 odstotka dohodkov gospodinjstev z otroki, starimi do vključno 21 let. Manjši pomen so imele pokojnine, saj so bile družine večinoma mlade in še niso dosegale mejne starosti za prejemanje pokojnine. Prav tako tudi nadomestilo za brezposelne izgublja pomen zaradi poostrenih pogojev za upravičenost do nadomestila in zniževanja stopnje brezposelnosti. Zelo se je povečal pomen otroških dodatkov in drugih družinskih prejemkov, kar pripisujemo pozitivnim spremembam v Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih leta 2001 (Stropnik, 2005, str. 58).

Tabela 4: Struktura dohodkovnih virov gospodinjstev z otroki (v %)

Dohodkovni viri	Gospodinjstva z otrokom, starim od 0 do 13 let	Gospodinjstva z otrokom, starim od 14 do 18 let	Gospodinjstva s šolajočim se otrokom, starim od 19 do 21 let
Dohodek iz delovnega razmerja	72,3	74,1	70,1
Pogodbe in neposredna plačila	1,4	1,0	1,2
Študentski servis	0,4	1,1	2,9
Samozaposlitev	7,8	7,7	7,7
Pokojnine	7,2	6,4	8,3
Nadomestilo za brezposelne	0,5	0,7	1,0
Drugi socialni prejemki	1,4	3,1	4,4
Otroški dodatek	4,8	4,4	3,0
Drugi družinski prejemki	3,1	0,4	0,3
Dohodki iz lastnine	0,4	0,4	0,2
Denarne pomoči in darila	0,7	0,7	0,8
Skupaj	100,0	100,0	100,0

Vir: Anketa o porabi gospodinjstev, 2002.

2.1.3.1 Odsotnost finančnih virov družin z otroki

Brez rednih dohodkov je družina postavljena pod prag normalne življenjske ravni. Posledica brezposelnosti, ki je v naši družbi velik problem, je med drugim strah pred materialnim pomanjkanjem, negotovo prihodnostjo in ovira mlade pri načrtovanju družine. Prehod mladih iz šolanja oz. izobraževanja v svet dela je eden najzahtevnejših in ključnih prehodov, ki mlade postavi v položaj enakopravnih članov družbe, saj jim zagotavlja socialno-ekonomsko neodvisnost ter jim daje možnost dolgoročnega načrtovanja življenja, kariere in družine.

Vendar pa je brezposelnost med mladimi, iskalci prve zaposlitve, zaradi vse večjega povpraševanja in oteženega vključevanja na trg dela vse pogostejša.

Medtem ko se v Sloveniji registrirana brezposelnost od leta 2002 zmanjšuje, se delež mladih in iskalcev prve zaposlitve povečuje. Leta 2002 je delež iskalcev prve zaposlitve znašal 19,6 odstotka, leta 2004 pa je dosegel najvišjo stopnjo, kar 25,2 odstotka. V letošnjem letu je ta delež že 22,9 odstotka, vendar se ob upoštevanju, da je izračun narejen samo za polovico leta, lahko še spremeni. Podatki nam jasno kažejo, da se v zadnjih letih povečuje problem pridobitve prve zaposlitve, saj so iskalci le-te močno izpostavljeni problemu dolgotrajne brezposelnosti. Podaljševanje izobraževanja mladih sicer ugodno vpliva na izboljševanje izobrazbene strukture delovne sile, vendar pa na drugi strani povzroča nizke stopnje aktivnosti mladih na trgu dela. Iskanje prve zaposlitve je poseben problem tudi za mlade ženske, saj imajo pri tem, kljub v povprečju višji izobrazbi od mladih moških večje težave. Leta 2002 je bil delež žensk med brezposelnimi 51,2 odstotka in se je vsako leto povečal za približno odstotek. Razlogi za to so različni, eden izmed največjih pa je strah delodajalcev zaradi materinstva in odsotnosti žensk z delovnega mesta zaradi porodniškega ali bolniškega dopusta, kar jim prinaša dodatne stroške predvsem z iskanjem in uvajanjem nadomestnega zaposlenega.

Tabela 5: Deleži oseb, starih do 26 let, in deleži iskalcev prve zaposlitve med vsemi registrirano brezposelnimi ter deleži iskalcev prve zaposlitve med vsemi dolgotrajno brezposelnimi osebami od leta 2002 do sredine leta 2006

Leto/obdobje	Povprečno število registrirano brezposelnih	Delež oseb, starih do 26 let (v %)	Delež iskalcev prve zaposlitve (v %)	Delež registrirano brezposelnih žensk	Delež dolgotrajno brezposelnih (več kot 1 leto)
2002	102.635	24,0	19,6	51,2	54,4
2003	97.674	26,1	23,2	52,8	48,6
2004	92.826	26,2	25,2	53,1	46,2
2005	91.889	24,2	24,3	53,8	47,3
I.–V. 2006	91.563	22,7	22,9	54,1	47,2

Vir: Strukturne značilnosti registrirane brezposelnosti, 2006.

Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev za pokrivanje stroškov vsakdanjega življenja so najbolj prizadeti člani enostarševske družine ali pa družine z več otroki. Oboji so sicer deležni socialne pomoči in dodatkov za veliko družino, vendar jim kljub temu pogosto zmanjkuje denarja za nakup najosnovnejših dobrin. To finančno stisko najbolj občutijo otroci, saj jim onemogoča, da bi živeli tako polno življenje, kot ga imajo njihovi bogatejši vrstniki. Dvostarševska družina z dvema otrokoma pa je že vseskozi tisto gospodinjstvo z otroki, ki je najmanj izpostavljeno revščini.

Ker v Sloveniji razlikujemo dve stopnji brezposelnosti, moramo poleg *registrirane brezposelnosti* (ki se meri v skladu z nacionalnimi pravili) upoštevati tudi *anketno brezposelnost* (metodologija ILO). V to skupino brezposelnih oseb spadajo tiste anketirane osebe, ki v referenčnem tednu niso bile delovno aktivne, vendar aktivno iščejo delo (prek zavodov za zaposlovanje, pošiljajo prošnje za zaposlitev itd.) in so ga v naslednjih dveh tednih pripravljene sprejeti (Statistične informacije, 2006). Žal pa nekateri brezposelni dolgo časa ne dobijo ustrezne zaposlitve, zato si morajo poiskati zaslužek za preživetje po stranskih poteh. Z delom na črno si prislužijo dohodek, s katerim lahko oskrbujejo sebe in druge člane družine. To vodi do sive ekonomije, kar pomeni, da so podatki o registrirani brezposelnosti in revščini nerealni, saj je večina teh oseb popolnoma upravičena tudi do raznih nadomestil in socialnih prejemkov, kar pa vpliva na zmanjšanje revščine.

2.1.3.2 Revščina in vpliv socialnih prejemkov na zmanjšanje relativne revščine

Za ljudi, ki si iz objektivnih razlogov ne morejo zagotoviti minimalnih sredstev za preživljanje sebe in svoje družine, lahko rečemo, da živijo na pragu absolutne revščine. To niso samo klošarji, narkomani in Romi, ki jih vidimo beračiti po ulicah. Veliko družin živi v slabih stanovanjskih razmerah, verjetno pa plačujejo oderuške najemnine. Ne vidimo mater in očetov, ki ne vedo, koliko denarja jim bo ostalo za hrano, ko bodo plačali vse položnice. To je revščina, ki je na prvi pogled ne opazimo, vendar je prisotna med nami. Po podatkih Statističnega urada RS živi 13,6 odstotka ljudi pod pragom revščine. Relativna stopnja revščine je hkrati tudi kazalec dohodkovne neenakosti med družinami ali posamezniki. Po ugotovitvah Stropnikove (2005) se dohodki gospodinjstev primerjajo z referenčnim pragom revščine, ki je opredeljen kot odstotek od povprečnega dohodka ali srednje vrednosti dohodka v dohodkovni porazdelitvi. Prag tveganja revščine je opredeljen s 60 odstotki mediane ekvivalentnega neto dohodka vseh gospodinjstev ob upoštevanju OECD-jeve prilagojene ekvivalenčne lestvice.

Podatki prikazani v Tabeli 6, na naslednji strani, kažejo, da se stopnja tveganja revščine z leti znižuje, in sicer je trend upadanja revščine izrazitejši v zadnjih letih. Zmanjševanje tega odstotka pomeni, da pod mejo tveganja revščine dejansko živi manj ljudi in jih je torej manj ogroženih. Stopnja tveganja revščine je leta 2003 znašala 11,7 odstotka, kar je za 0,2 odstotne točke manj kot v letu 2002, v primerjavi z letom 2001 pa se je znižala za več kot eno odstotno točko. Ob predvidevanju, da ne bi bilo socialnih transferjev, bi bila stopnja tveganja revščine veliko višja. Čeprav so socialni transferji pri zmanjševanju revščine zelo pomembni, pa do takšnih rezultatov

ni prišlo zgolj zaradi višjih socialnih transferjev, temveč v veliki meri zaradi dejanskega zmanjšanja brezposelnosti

Tabela 6: Stopnje revščine v letih 2000 in 2003 (v odstotkih)

	2000	2001	2002	2003
Stopnja tveganja revščine	13,0	12,9	11,9	11,7
Stopnja tveganja revščine pred socialnimi transferji (pokojnine so vključene)	20,2	20,2	18,8	18,9
Stopnja tveganja revščine pred socialnimi transferji (pokojnine so izvzete)	40,8	41,5	40,2	40,8

Vir: Statistični letopis RS, 2003.

Neposredne primerjave z evropskimi državami kažejo, da je stopnja tveganja revščine v Sloveniji nižja od EU-15 in EU-25, kjer znaša 15 odstotkov. Čeprav imamo na razpolago manj sredstev za socialno zaščito (približno dva odstotka od evropskega povprečja), dosegamo nižjo stopnjo tveganja revščine, kar kaže na odlično usmerjenost in učinkovitost načrtne politike pri zaposlovanju in na vseh drugih področjih, ki pomenijo zagotavljanje socialne varnosti prebivalstva. Po stopnji revščine se Slovenija uvršča v krog skandinavskih držav, ki so pri nas vedno veljale za vzor socialnih držav. Stopnja je torej podobna kot na Finskem, Danskem, Norveškem in Švedskem (Kazalci socialne povezanosti, 2004).

Enostarševske družine z otroki so poleg enočlanskih družin brez otrok najbolj izpostavljene stopnji revščine, saj dohodki samo enega starša ne zadostujejo za zagotavljanje osnovnih življenjskih potrebščin. Dva zaposlena odrasla veliko lažje nosita finančno breme, ki ga otrok prinese družini, zato je stopnja revščine najnižja pri družini z dvema vzdrževanima otrokoma. Tu imajo socialni prejemki še posebno velik vpliv, saj so številni družinski in drugi socialni transferji vezani na prisotnost otroka v družini. Predvsem v velikih družinah se kaže odraz zakonskih sprememb¹³ glede upravičenosti do socialnih prejemkov in s tem večji pomen le-teh, kar je pripomoglo k zmanjševanju dohodkovne neenakosti.

Socialni prejemki imajo velik vpliv na zmanjševanje revščine v družinah z otroki, saj se z njimi poveča skupni dohodek v gospodinjstvih. Ob predpostavki, da ne bi bilo socialnih prejemkov, bi bila stopnja revščine za vse osebe v Sloveniji leta 2003 za 7,2 odstotne točke višja od stopnje revščine ob upoštevanju socialnih prejemkov. Iz tega lahko povzamem, da je pomen socialnih prejemkov za zmanjševanje dohodkovne revščine zelo velik in se iz leta v leto povečuje.

¹³ Leta 2002 je začel veljati Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, ki je staršem omogočil plačani dopust za nego in varstvo otroka do starosti osem let in vpeljal posvojiteljski dopust ter pravico očetov do očetovskega dopusta. Uveden je bil tudi dodatek za veliko družino kot univerzalni prejemek za družine s tremi ali več otroki. Zvišali so se zneski pomoči ob rojstvu otroka in otroški dodatki, kar je zelo povečalo njihov delež v skupnih dohodkih gospodinjstev (Stropnik, 2005, str. 72).

2.2 IZOBRAŽEVANJE OTROK

»Znanje in izobraženost pomembno zaznamuje posameznika, njegovo možnost in sposobnost vključevanja v družbo, zato je v današnji družbi nujno povečevati pomen šole in širiti prostor enakih možnosti za uspešnost otrok.« (Kovač Šebart, 2005, str. 125).

Pravica do izobraževanja otrok je ena temeljnih pravic, zapisanih v Konvenciji OZN o otrokovih pravicah. Izobrazba na podlagi enakih možnosti naj bi bila zagotovljena vsem otrokom. Države naj bi zagotovile obvezno in za vse brezplačno dostopno varstvo, osnovno šolanje ter spodbujale različne oblike srednjega šolanja. Visokošolsko izobraževanje pa naj bi bilo vsakemu otroku dostopno v okviru osebnih sposobnosti in želja.

Eden najpreprostejših in zanesljivih kazalcev zavedanja pomena izobraževanja v družbi je delež BDP, ki ga ta namenja za vzgojo in izobraževanje. Po statističnih podatkih je Slovenija, v letu 2003, namenila za formalno stopenjsko izobraževanje otrok, okoli 6,09 odstotka BDP (Statistični letopis RS, 2005).

2.2.1 Stroški vzgojno-varstvenih storitev

Neke vrste izobraževanje otrok se začne že v vzgojno-varstvenih zavodih, ko so otroci še majhni. Storitve predšolske vzgoje in varstva otrok omogočajo staršem, da se ponovno vrnejo na trg dela ter z lastnimi zaslugi prispevajo k večji blaginji družine. Po drugi strani pa jim zaposlitev zunaj doma onemogoča, da bi sami vzgajali in varovali svoje otroke, kar bi bilo z zdravstvenega in psihološkega vidika za njih koristnejše. Poleg tega vzgojno-varstvene storitve niso zastonj, temveč so za družino kar velik finančni zalogaj. Vključenost otroka v program predšolske vzgoje pomeni višje stroške otroka, kar bi lahko vplivalo na zmanjšanje rodnosti. Kolikšen delež starši namenijo za plačilo vzgoje in varstva svojih otrok, je eno temeljnih vprašanj družine, saj ravno ti stroški vplivajo na preostanek družinskega dohodka in posledično tudi na številne odločitve, ki jih družina sprejema: koliko otrok bo imela, ali se bo mati med njegovim varstvom zaposlila in kako kakovosten vzgojno-varstveni program mu bo lahko zagotovila.

2.2.2 Subvencioniranje vzgojno-varstvenih programov

Zaradi prevelike finančne obremenitve družin družba subvencionira programe predšolske vzgoje z namenom prerazporejanja dohodka v korist družini z otroki. Če bi morali starši plačati polno ceno programov, bi v večini primerov ugotovili, da dohodki iz dela matere ne zadostujejo za pokritje celotne cene programa. Tako bi matere ostajale doma, kar bi negativno vplivalo na ekonomsko neodvisnost družine, otroci pa bi bili prikrajšani za obiskovanje programov, ki so zelo pomembni za njihov čustveni razvoj.

2.2.3 Plačilo staršev za vrtec

Subvencija za plačilo vrtca je daleč največji transfer družinam v Sloveniji. Pomaga jim pri odločitvi, ali dati otroka v vrtec ali ga prepustiti v varstvo doma varuški ali starim staršem. Za družino je bistveno pomembnejši znesek, ki ga plača sama, manj pa delež, ki pripada temu plačilu pri pokrivanju ekonomske cene programa na vključenega otroka v vrtec. Ekonomsko ceno za posameznega otroka mesečno skupaj zagotavljajo starši in občina.¹⁴ Plačilo staršev določi občina na podlagi lestvice, ki starše razvršča v razrede, upošteva bruto mesečni dohodek na družinskega člana v primerjavi s povprečno plačo na zaposlenega v Republiki Sloveniji in upošteva premoženje družine.¹⁵ Lestvica ima osem plačilnih razredov. V posameznem plačilnem razredu starši plačajo določen odstotek cene programa. Najmanjše je plačilo v prvem plačilnem razredu, in sicer 10 odstotkov cene programa, največje pa v osmem plačilnem razredu, ki pomeni 80 odstotkov cene programa. Razliko med plačilom staršev in ceno programa zagotavlja občina iz javnih sredstev.

Tabela 7: Dohodkovni razredi glede na povprečno bruto plačo v letu 2004 (267.571 SIT), uporabljeni za določitev plačil staršev s 1. januarjem 2006

Plačilni razred	Dohodkovni razred (delež bruto mesečnega dohodka na družinskega člana v primerjavi s povprečno plačo v RS v preteklem koledarskem letu)	Mesečni bruto dohodek na družinskega člana v letu 2004	Plačilo (% cene programa)
1.	do 25 %	do 66.893 SIT	10 %
2.	nad 25 % do 35 %	nad 66.893 do 93.650 SIT	20 %
3.	nad 35 % do 45 %	nad 93.650 do 120.407 SIT	30 %
4.	nad 45 % do 55 %	nad 120.407 do 147.164 SIT	40 %
5.	nad 55 % do 70 %	nad 147.164 do 187.300 SIT	50 %
6.	nad 70 % do 90 %	nad 187.300 do 240.814 SIT	60 %
7.	nad 90 % do 110 %	nad 240.814 do 294.328 SIT	70 %
8.	nad 110 %	nad 294.328 SIT	80 %

Vir: Vpis in plačilo vrtca, 2006.

Večje subvencije so deležne družine z več otroki. Družine, ki imajo v vrtec vključenega več kot enega otroka, za starejše otroke plačujejo za razred nižjo ceno. To pomeni, da če so v vrtec vključeni trije otroci in je staršem določeno plačilo iz tretjega plačilnega razreda, tj. 30 odstotkov cene programa, plačajo za najmlajšega otroka 30 odstotkov cene, za vsakega starejšega pa 20 odstotkov cene. Družine, ki prejema socialno pomoč, so oproščene plačevanja vrtca za svoje otroke.

¹⁴ Občina krije del cene programa za otroke, katerih straši imajo na njenem območju stalno bivališče, in za otroke, ki imajo na njenem območju stalno prebivališče skupaj z enim od staršev (Družinski prejemki, 2006).

¹⁵ Upoštevanje premoženja družine je novost. Tako družine, katerih člani opravljajo samostojno dejavnost oz. so lastniki/solastniki podjetij ali zavodov, dveh stanovanj ali hiš ter večjih kmetijskih ali gozdnih zemljišč, praviloma plačujejo 60 odstotkov cene programa. Če premoženje družine presega vrednost 50 milijonov tolarjev, starši plačajo 80 odstotkov cene programa (Vpis in plačilo vrtca, 2006).

Subvencioniranje programov predšolske vzgoje je le eden od možnih načinov finančnega razbremenjevanja družin z otroki. Da bi starši po rojstvu otroka z njim preživeli čim več kakovostnega časa, se lahko odločijo za podaljšan porodniški dopust, neplačani dopust z zagotovljeno zaposlitvijo po preteku ali pa delajo po skrajšanem delovnem času. Poleg vseh teh ugodnosti država subvencionira tudi prevoze učencev v šolo in nazaj, šolsko prehrano,¹⁶ vzpostavlja učbeniške sklade¹⁷ ter subvencionira bivanje študentov v zasebnih stanovanjih in domovih.

2.2.4 Ekonomske posledice odsotnosti staršev z dela zaradi bolezni otroka in porodniškega dopusta

Otrok v zgodnji starosti, enega do treh let, pogosto zboleva zaradi neodpornosti imunskega sistema na različne vplive v njegovem okolju. V tem primeru mu vrtec ne nudi ustreznega varstva, cena vzgojno-varstvenih storitev pa pri tem ostaja skoraj nespremenjena. Tako so starši primorani, da največkrat sami ostanejo z obolelim otrokom doma in poskrbijo za ustrezno oskrbo. Pogosta odsotnost staršev z dela zaradi bolezni otroka pa prinaša nezadovoljstvo pri delodajalcih, saj je delo zaposlenega moteno in nedokončano. Pri tem tudi delodajalec velikokrat utрпи izpad določenega dobička, zaposleni pa izgubi določen del dohodka.

Pravica staršev do porodniškega dopusta praviloma izhaja iz obveznega zdravstvenega zavarovanja zaposlenih in ima že sama po sebi velik pomen za matere in družine nasploh. Porodniško nadomestilo zagotavlja družini dohodke v času, ko se eden, največkrat mati, posveti negi, varstvu in vzgoji otroka doma. Enoletna odsotnost matere z dela, pa ne pomeni le nepozabnih trenutkov preživelih z novorojenčkom, temveč ima tudi negativne posledice, ki se kažejo kot prikrajšanost za morebitno napredovanje na delovnem mestu, oddaljenost od tekočih problemov, težko vključevanje v delovno področje po preteku porodniškega dopusta in strah, če bodo sploh še imele službo, ko se vrnejo na delovno mesto. Bolj izobražene in ambiciozne ženske pa si porodniški dopust predstavljajo kot nezmožnost opravljanja svojega dela in posledično s tem zmanjšanje zasluženega dohodka. Lahko bi rekli, da jim otrok predstavlja oportunitetne stroške. Tako kot je prikrajšana mati, je prikrajšan tudi delodajalec, ki v času njene odsotnosti ne more razpolagati s svojo delovno silo, ki mu nudi določena znanja in izkušnje. Prisiljen je v zaposlitev novega delavca, kar mu prinaša dodatne stroške z iskanjem in uvajanjem le tega.

---

¹⁶ Minister, pristojen za šolstvo, določi število upravičenih do subvencionirane šolske prehrane in povprečno višino subvencije na učenca, dijaka ali vajenca. Šola praviloma dodeli subvencijo za malico, lahko pa tudi za druge obroke šolske prehrane. Šola sama določi tudi višino subvencije za posameznega učenca, dijaka ali vajenca. V šolskem letu 2005/2006 je bil odstotek subvencioniranih učencev največji v okolici Kobarida, Bovca in Prekmurja (50 odstotkov), v Ljubljani je zaradi boljšega socialnega statusa ta odstotek nižji (29 odstotkov) (Prehrana, 2006).

¹⁷ Ministrstvo za šolstvo in šport že od leta 1994 namenja posebno pozornost reševanju učbeniške problematike. V letih od 1994 do 1996 je financiralo revitalizacijo učbeniških skladov na osnovnih šolah, v zadnjih letih pa pomagalo pri vzpostavitvi skladov za devetletno izobraževanje. Od leta 1997 pomaga pri uvajanju in ohranjanju učbeniških skladov tudi srednjim šolam. V šolskem letu 2005/2006 si je učbenike sposodilo okoli 87 odstotkov vseh osnovnošolk in osnovnošolcev, kar kaže na učinkovito in uspešno poslovanje skladov. Za leto 2006/2007 napovedujejo brezplačno izposojajo učbenikov za prve tri razrede (Učbeniški skladi, 2006).

2.2.5 Oblike finančne pomoči družinam z otroki

Zaradi velike obremenitve družine s stroški vzgojno-varstvenih storitev ji država pomaga tudi z ukrepi družinske politike. Po Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih¹⁸ ima eden od staršev pravico do različnih transferjev, ki so vezani na otroka. Ti se oblikujejo s prispevki zavarovanca in delodajalca, ki se mesečno odtegujejo od dohodka zaposlenega ter se vplačujejo v proračun Slovenije. Pravice po tem zakonu so:

- pravice iz naslova zavarovanja za starševsko varstvo,
- pravice do družinskih prejemkov.

Starševsko nadomestilo je nadomestilo plače oz. osebni prejemek, ki izhaja iz zavarovanja za starševsko varstvo (ZSDP, 2003, 38. člen). Osnova za izračun posamezne vrste starševskega nadomestila je povprečna osnova, od katere so bili obračunani prispevki za starševsko varstvo v zadnjih 12 mesecih pred mesecem vložitve prve vloge za eno od vrst starševskega dopusta. Izplačilo starševskega nadomestila ne more biti višje od 2,5-kratnika povprečne mesečne plače v Republiki Sloveniji na podlagi zadnjih znanih uradnih podatkov, niti ne more biti nižje od 55 odstotkov minimalne plače v Republiki Sloveniji. Izjema je porodniško nadomestilo, pri katerem višina navzgor ni omejena. Starševsko nadomestilo obsega (ZSDP, 2003, 38. člen):

- porodniško nadomestilo,
- očetovsko nadomestilo,
- nadomestilo za nego in varstvo otroka ter
- posvojiteljsko nadomestilo.¹⁹

Porodniško nadomestilo je denarno nadomestilo, ki zagotavlja družinski dohodek, ki ga mati prejema približno en mesec pred porodom in v določenem, z zakonom opredeljenem obdobju po porodu. Temu obdobju pravimo porodniški dopust. Namenjen je pripravi na porod, negi in varstvu otroka takoj po porodu ter zaščiti materinega zdravja ob rojstvu otroka in po njem. Pravico do porodniškega dopusta ima mati otroka, pod določenimi pogoji pa tudi oče ali eden od starih staršev otroka (Družinski prejemki, 2006).

Očetovski dopust je namenjen očetu, da bi že v najnežnejši dobi otroka skupaj z mamo sodeloval pri negi in varstvu otroka. Oče ima pravico do očetovskega dopusta v trajanju 90 koledarskih dni.²⁰ Za 15 dni očetovskega dopusta, ki jih oče izrabi do dopolnjenega šestega meseca otrokove starosti, mu država zagotavlja *očetovsko nadomestilo*, za druge dni očetovskega dopusta, ki jih lahko izrabi do otrokovega tretjega leta, pa mu država zagotavlja plačilo prispevkov za socialno varnost

---

¹⁸ V nadaljevanju uporabljam kratico ZSDP.

¹⁹ V primeru da starši posvojijo otroka, jim prav tako pripadajo vse pravice iz naslova zavarovanja starševskega varstva in vse pravice družinskega prejemkov (Družinski prejemki, 2006).

²⁰ Dolžina dopusta je enaka ne glede na to, koliko otrok se rodi hkrati, pri čemer mora prvih 15 dni dopusta vzeti do dopolnjenega šestega meseca otrokove starosti (sicer ta del očetovskega dopusta zapade), drugih 75 dni pa lahko izrabi najpozneje do otrokovega tretjega leta (Družinski prejemki, 2006).

od minimalne plače (Družinski prejemki, 2006). Družinska politika v Sloveniji zelo spodbuja očete, da izrabijo ne le očetovski dopust, temveč tudi dopust za nego in varstvo otroka, saj imajo pri tem enake pravice kot matere.²¹

Do pravice za *nadomestilo za nego in varstvo otroka* je upravičen eden od staršev, oba starša, pod določenimi pogoji pa tudi druga oseba oziroma eden od starih staršev otroka. Ta sredstva so namenjena za nego in varstvo otroka po preteku porodniškega dopusta, ko nastopi dopust za nego in varstvo otroka, ta pa praviloma traja 260 dni. Zanj se odločita približno dva odstotka očetov (Družinski prejemki, 2006).

Družinski prejemki zajemajo (ZSDP, 2003, 57. člen):

- pomoč ob rojstvu otroka,
- starševski dodatek,
- dodatek za nego otroka,
- dodatek za veliko družino,
- delno plačilo za izgubljeni dohodek,
- otroški dodatek.

Pomoč ob rojstvu otroka je enkratni prejemek v obliki denarja ali zavitka za novorojence. V letu 2006 znaša 58.510,00 SIT in se usklajuje enkrat letno z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin (Družinski prejemki, 2006).

Do *starševskega dodatka* so upravičeni starši, ki nimajo pravice do starševskega nadomestila oz. nadomestila plače po drugih zakonih. Zaradi vedno bolj urejenih delovnih razmer delež takšnih staršev pada. Starševski dodatek znaša v letu 2006 40.950 SIT mesečno (Družinski prejemki, 2006).

Dodatku za nego otroka pripada sorazmerno majhen delež vseh družinskih prejemkov. Izplačuje se enemu od staršev, ki neguje otroka s posebno nego, in je namenjen kritju povečanih življenjskih stroškov, ki jih ima družina zaradi nege in varstva takega otroka. Mesečna višina dodatka za nego otroka zaradi povišanih življenjskih stroškov je v letu 2006 21.060 SIT, za otroka s težko motnjo v duševnem razvoju in težko gibalno ovirane otroke pa 42.130 SIT (Družinski prejemki, 2006).

Ukrepi družinske politike niso le socialne narave. Družine s tremi ali več otroki so deležne velike pozornosti z letnimi *dodatki za veliko družino*, saj se s tem podpira rojevanje otrok v Sloveniji, družini prejemnici pa omogoča vzdrževanje življenjske ravni. Dodatek za veliko družino znaša v letu 2006 81.910 SIT in se izplačuje enkrat letno (Družinski prejemki, 2006).

---

²¹ Za očetovski dopust s pripadajočim očetovskim nadomestilom se je v letu 2004 odločilo 12.667 upravičencev, to je 72 odstotkov očetov (Družinski prejemki, 2006).

Pravica, ki je začela veljati s 1. januarjem 2003, je pravica do *delnega plačila za izgubljeni dohodek*. Uveljavlja jo lahko le eden od staršev, kadar prekine delovno razmerje ali začne delati krajši delovni čas zaradi nege in varstva otroka s težko motnjo v duševnem razvoju ali težko gibalno oviranega otroka. Oba z otrokom morata biti državljana Republike Slovenije, kjer imata tudi stalno prebivališče. Mesečna višina prejema je minimalna plača, od tega mora upravičenec plačevati prispevke za socialno varnost (Družinski prejemki, 2006).

Eden najpomembnejših in največjih družinskih prejemkov je *otroški dodatek*. Na naslednjih straneh se bom zato bolj osredotočila nanj in na njegov pomen za družino.

2.3 OTROŠKI DODATEK

Otroški dodatek je ena izmed oblik socialnovarstvenih transferjev in ukrep *družinske politike*. Hkrati je tudi dopolnilni prejemek in univerzalna pravica vsake družine za preživljanje otroka, kadar dohodek na družinskega člana ne presega 99 odstotkov povprečne plače v Republiki Slovenije v preteklem koledarskem letu.²²

Njegov osnovni namen je nadomestiti družinam del stroškov, povezanih z otroki, in s tem delno prispevati k vsaj malo višji življenjski ravni, kot bi si jo družine lahko zagotovile same z lastnimi dohodki.²³ Pravico za dodelitev otroškega dodatka ima eden od staršev, pri čemer mora svojo upravičenost tudi dokazati. Nekateri preponosni in občutljivi ljudi pa prav ta pogoj odvrta od vloge za otroški dodatek, saj jih ta po njihovem mnenju uvršča v socialni krog ljudi.²⁴

Pravice do otroškega dodatka pa žal nimajo vse družine. Ponekod se uveljavlja kot ukrep *prebivalstvene politike*, s katerim želi družba spodbujati rodnost. Tako so na primer iz sistema družinskih prejemkov izključeni prvi otroci v družinah v Franciji, na Irskem pa se otroški dodatki podvojijo v času, ko jih družina prejema vsaj za tri otroke (Stanovnik, Stropnik, 1996, str. 79).

2.3.1 Pogoji za upravičenost do otroškega dodatka in višina dodatka

Po opredelitvi otroškega dodatka v Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih je upravičenec do otroškega dodatka otrok do dopolnjenega 18. leta starosti oziroma do 26. leta, če se šola. Pravico do otroškega dodatka izgubi, če (ZSDP, 2003, 69. člen):

---

²² Po drugi svetovni vojni so bili vsi zaposleni upravičeni do otroškega dodatka za svoje otroke. Leta 1952 je bil uveden dohodkovni cenzus, sredi 60. let pa se je otroški dodatek spremenil v socialnovarstveni prejemek, do katerega so bile upravičene le najrevnejše družine. Leta 1993 so bili po Zakonu o družinskih prejemkih do otroškega dodatka upravičeni otroci iz družin, katerih dohodek na člana ni presegel 43 odstotkov povprečne neto plače. Konec leta 1993 se je začel proces spreminjanja ureditve otroškega dodatka in po večkratnih rešitvah se je stopnja otroškega dodatka zviševala. Tako je otroški dodatek iz selektivne narave prešel v univerzalno (Stanovnik, 1998, str. 30).

²³ Vsekakor pa otroški dodatek praviloma ne pokriva dejanskih stroškov izven družinske vzgoje in varstva otroka in prav tako ne more nadomestiti materine plače.

²⁴ Po mnenju Stanovnika (1998) naj bi bil delež takšnih družin približno štiri odstotni. Če družine iz višjega dohodkovnega razreda ne zaprosijo za otroški dodatek, se relativno povečajo deleži drugih dohodkovnih razredov. Podatek za zadnja leta o deležu družin, ki ne izkoristijo možnosti otroškega dodatka, ni znan, predvidevam pa, da je glede na večjo informiranost družin, manjši.

- se redno zaposli oziroma opravlja kmetijsko ali drugo samostojno dejavnost,
- je premeščen k rejniški družini, ki postane njegov skrbnik, ali pa
- če sklene zakonsko zvezo oziroma živi v zunajzakonski skupnosti ter ima svojega otroka

Po Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, veljaven s 1. januarjem 2003, je višina otroškega dodatka odvisna od dohodka na družinskega člana, pri čemer upoštevamo razliko med lastnim in skupnim razpoložljivim dohodkom družine.²⁵ S tem zakonom se višina dodatka pozitivno spremeni, prav tako pa tudi dohodkovni razredi in zgornja dohodkovna meja za upravičenost, kar ohranja razliko med višino otroškega dodatka glede na vrstni red otrok (ZSDP, 2003, 71. člen).

Po Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih velja pravica do izjemne višine otroškega dodatka za vse otroke, rojene v enostarševski družini (ZSDP, 2003, 66. člen). Ob izpolnjevanju pogojev jim pripada za 10 odstotkov višji dodatek. Zelo dobrodošla novost, ki je prav tako začela veljati leta 2003, je dodatek za otroke, ki ne obiskujejo predšolske vzgoje. Tem otrokom se dodatek poveča za 20 odstotkov (ZSDP, 2001, 66. člen).

V Sloveniji imamo malo družin z več kot tremi otroki, zato se višina dodatka obračunava po tristopenjski lestvici v osmih dohodkovnih razredih, zneski pa se usklajujejo vsako leto 1. januarja glede na rast indeksa cen življenjskih potrebščin. Po mnenju ministrstva za finance naj bi se tako otroški dodatki z leti zviševali, vendar se veliko družtev, ki se borijo za večje pravice staršev, ne strinja s to trditvijo. Sedanja ureditev otroškega dodatka je bila sprejeta leta 1999 in se od takrat glede višine ni spreminjala. V tem času so se dodatki usklajevali le z rastjo inflacije, realno pa se niso spreminjali. S spremembo pri usklajevanju z inflacijo, ki se zdaj izvaja enkrat letno, prej pa se je dvakrat letno, so otroški dodatki v resnici še nižji kot prej, nikakor pa ne višji (Merše, 2004).

Višina dodatka se določi glede na uvrstitev družine v posamezen dohodkovni razred, pri čemer se upošteva povprečni mesečni dohodek na družinskega člana v preteklem koledarskem letu. Povprečni mesečni dohodek se izračuna tako, da se skupni dohodek družine deli s številom mesecev, na katere se dohodek nanaša, in s številom družinskih članov. Pri skupnem dohodku družine se upoštevajo (Družinski prejemki, 2005) :

- vsi dohodki, ki so vir dohodnine (plače, pokojnine, avtorski honorarji, prejemki učencev in študentov za delo prek študentskega servisa itd.),
- transferni dohodki (nadomestila za brezposelnost, denarna pomoč za brezposelnost, štipendije, starševski dodatek s prispevki, delno plačilo za izgubljen dohodek, denarne dajatve po zakonu o socialnem varstvu itd.),

---

²⁵ Lastne dohodke družina zasluži sama, medtem ko so razpoložljivi dohodki veliko širši. Med lastne dohodke spadajo vsi bruto dohodki in prejemki, dediščine in darila, razen dodatka za pomoč in postrežbo ter varstvenega dodatka, pomoči za novorojenca, dohodkov iz občasnega dela invalidov, plačanih preživnin in solidarnostnih pomoči, med razpoložljive dohodke pa spada dohodek iz delovnega razmerja, pogodbenega in honorarnega dela ter samozaposlitve, pokojnine, invalidnine, prejemki na podlagi socialnega zavarovanja, socialni in družinski prejemki, štipendije, denarna darila in transferji med gospodinjstvi (ZSDP, 2003, 73. člen).

- drugi dohodki in darila (nagrade vajencev, preživnine, dediščine, darila, dohodki od iger na srečo, rente od zavarovanj, odškodnine pri nezgodnem zavarovanju itd.)

V skupni dohodek družine ne spadajo pomoč ob rojstvu otroka, otroški dodatek, dodatek za nego otroka, dodatek za veliko družino, dodatek za pomoč in postrežbo ter varstveni dodatek, dohodki, ki jih prejema oseba za oskrbo otroka v rejniški družini, dohodki od občasnega dela invalidov in solidarnostna pomoč.

V Tabeli 8 prikazujem višino otroškega dodatka v letu 2006 glede na uvrstitev družinskih dohodkov v posamezen dohodkovni razred.

Tabela 8: Otroški dodatek v letu 2006 za posameznega otroka na mesec (v SIT)

Dohodek na družinskega člana v % povprečne plače v RS	Povprečni mesečni dohodek na družinskega člana v letu 2004 v SIT	Znesek OD za posameznega otroka		
		1. otrok	2. otrok	3. otrok
do 15 %	do 41.592	22.080	24.290	26.500
nad 15 % do 25 %	nad 41.592 do 69.320	18.880	20.870	22.850
nad 25 % do 30 %	nad 69.320 do 83.184	14.390	16.080	17.770
nad 30 % do 35 %	nad 83.184 do 97.048	11.350	12.950	14.580
nad 35 % do 45 %	nad 97.048 do 124.776	9.280	10.830	12.370
nad 45 % do 55 %	nad 124.776 do 152.503	5.880	7.360	8.830
nad 55 % do 75 %	nad 152.503 do 207.959	4.410	5.880	7.360
nad 75 % do 99 %	nad 207.959 do 274.506	3.840	5.310	6.780

Vir: Družinski prejemki, 2006.

Zelo pomemben družinski prejemek je tudi dodatek za veliko družino. Do njega je upravičena vsaka družina s tremi ali več otroki, ki so mlajši od 18 oz. 26 let, če imajo status učenca, dijaka ali študenta. Drugače kot pri otroškem dodatku zanj ni dohodkovnega preizkusa. Prejme ga eden od staršev ali pa tudi eden od polnoletnih otrok, če trije ali več otrok iz iste družine živijo brez staršev. Dodatek za veliko družino je za leto 2006 znašal 81.910 SIT in se izplačuje v enkratnem znesku. Vendar se od leta 2005 prvič plača akontacija dohodnine v višini 25 odstotkov od dodatka za velike družine, kar pa ne prinaša nobenega zadovoljstva, saj tako država odvzema več tistim, ki so pomoči najbolj potrebni (Zakon o spremembi Zakona o dohodnini, 2005, 126. člen).

2.3.2 Delež otroškega dodatka v razpoložljivem dohodku

Po mnenju Stropnikove (2005) je približno četrtnina do otroškega dodatka upravičenih otrok je leta 2002 živela v družinah z dohodkom na družinskega člana do 25 odstotkov povprečne plače v Sloveniji, kar pomeni, da so v primerjavi z drugimi otroki dobivali sorazmerno večji dodatek. Približno enak delež družin pa je imel dohodek na družinskega člana v višini od 55 do 99 odstotkov povprečne plače. Glede na merila za upravičenost so se otroški dodatki približali univerzalnemu transferju, kljub temu jih od leta 1997 prejema le 80 odstotkov otrok v ustrezni starostni skupini. Razlogi za to so lahko v premajhni ozaveščenosti neizobraženih družin o svojih socialnih pravicah, družine z višjimi dohodki pa morda niso dovolj motivirane za uveljavljanje dodatka, saj jim pomeni le neki simbolični prispevek k družinskemu proračunu .

V Tabeli 9 prikazujem, kolikšen delež razpoložljivega dohodka družine pripada otroškemu dodatku glede na povprečno plačo v letu 2006.²⁶

Tabela 9: Delež otroškega dodatka v razpoložljivem dohodku

Število neto plač	Znesek	1 otrok	% od dohodka	2 otroka	% od dohodka	3 otroci
3	541.830	4.410	0,81	7.360	1,36	12.370
2,5	451.525	5.880	1,30	10.830	2,40	12.370
2	361.220	9.280	2,57	12.950	3,59	17.770
1,5	270.915	11.350	4,19	20.870	7,70	22.850
1	180.610	18.880	10,45	20.870	11,56	26.500
0,4	72.244	22.080	30,56	24.290	33,62	26.500

Opombe: Natančnejši podatki in izračuni so prikazani v Tabeli 1 v Prilogi.

Vir: Statistični letopis RS, 2005; Lastni izračuni.

Otroški dodatki za otroke iz družin z nizkimi dohodki so v primerjavi s plačami zelo visoki. Družinam z višjimi dohodki pa otroški dodatek ne pomeni veliko. Pri 0,4 povprečne plače, s katero mesečno razpolaga družina, so starši upravičeni do višje podpore, in sicer kar do 30 odstotkov razpoložljivega dohodka. V družini, ki razpolaga z eno povprečno plačo na mesec, kar je 180.610 SIT mesečno, otroškemu dodatku pripada le 10 odstotkov. Toda dejansko je družin z manj kot eno povprečno plačo relativno malo. Največ dvostarševskih družin je še vedno takšnih, da sta oba starša zaposlena, četudi dobivata le minimalno plačo, kar znaša borih 80.000 SIT. Skupaj mesečno razpolagata s 190.000 SIT. To za tričlansko družino kljub otroškemu dodatku ni dovolj za pokritje vseh stroškov. Primerjava dodatkov z neto plačo v letu 2006 pokaže, da je znašal najvišji otroški dodatek za otroka (za tretjega) v dvostarševski družini le slabih 12 odstotkov povprečne neto plače, kar je na letni ravni slab odstotek povprečnih mesečnih plač. Za otroke v enostarševskih družinah pomeni to višje odstotke, saj so upravičeni

²⁶ Povprečno mesečno plačo sem izračunala na podlagi statističnih podatkov, pri čemer sem upoštevala mesečne plače od januarja do junija 2006. Vsi nadaljnji podatki so zaradi predvidevanja zgolj ocene ob predpostavki, da bodo povprečne mesečne plače v prihodnjih mesecih rasle po enakem trendu kot v obdobju od januarja od junija.

do za približno 10 odstotkov višjega otroškega dodatka kot otroci v dvostarševskih družinah. Kljub temu menim, da bi moral biti otroški dodatek višji, da bi mu res lahko rekli dodatek. Večina družin teh sredstev ne nameni v celoti otrokom, temveč jih uporabi kot majhen dodatek k družinskemu proračunu, ki zadostuje komaj za osnovno preživetje.

2.3.3 Število upravičencev do otroškega dodatka

V Sloveniji se število rojstev nepretrgano zmanjšuje že od konca sedemdesetih let, v devetdesetih pa se je rodila le dobra polovica otrok glede na rojstva v začetku petdesetih let. To dejstvo že samo po sebi vpliva na zmanjšanje števila upravičencev do otroškega dodatka. V devetdesetih letih je otroške dodatke prejemale majhen odstotek šolajočih se otrok. Občutno povečanje števila prejemnikov otroškega dodatka je bilo leta 1996 predvsem posledica višje dohodkovne meje za upravičenost, določene na ravni 110 odstotkov povprečne plače na družinskega člana. V zadnjih letih število upravičencev rahlo pada (Stropnik, 2005a, str. 85).

Ob zadnjem popisu leta 2002 smo v Sloveniji našli 555.945 družin.²⁷ Povprečna družina je štela 3,1 člana, v družine pa je bilo vključenih 86,7 odstotka prebivalstva Slovenije. Približno 80 odstotkov teh družin izpolnjuje starostni in statusni pogoj za upravičenost do otroškega dodatka. Skupno je bilo v letu 2005 izplačano 56.607.541.000 SIT, in sicer za 375.813 otrok (Statistični letopis RS, 2005).

2.3.4 Otroški dodatki v drugih državah

Otroški dodatki kot neposredni denarni transferji so v številnih državah delno ali popolnoma nadomestili različne davčne olajšave.²⁸ Ugotovili so, da so otroški dodatki bolj vidna in neposredna oblika pomoči, s katero lahko uresničujejo zastavljene cilje družinske politike. Vsaka država pa ima svoja merila za določanje in višino otroškega dodatka. Najpogosteje se upoštevata starost in število otrok v družini, nekatere države pa upoštevajo le višino družinskih dohodkov. Progresivnost otroških dodatkov glede na zaporedje otrok pomeni, da je poudarek na doseganju ciljev prebivalstvene politike. Tako nekatere države sploh ne podeljujejo otroških dodatkov prvorojenemu otroku, temveč samo drugemu in vsem naslednjim otrokom.

3 DAVČNE OLAJŠAVE V ZVEZI Z OTROKI

Davčne olajšave so pogosta oblika subvencioniranja posameznih članov ali gospodinjstev. Številne posebnosti jih ločijo od sistema javnih transferjev in subvencioniranja družin, kljub temu pa lahko predpostavljamo, da je z zornega kota države vseeno, ali davčne olajšave obravnavamo

---

²⁷ V primerjavi s popisom 1991 se je število družin tako povečalo za 12 tisoč, v primerjavi s popisom 1981 pa za 33 tisoč (Družine v Sloveniji, 2005).

²⁸ Sredi 70. let so v nekdanji Nemčiji opustili davčne olajšave za otroke in jih nadomestili z otroškimi dodatki. Podobno so storili na Danskem leta 1970, v Novi Zelandiji leta 1972, v Avstraliji pa leta 1976. Večji poudarek glede davčne olajšave so dali gotovinskim transferjem v Kanadi, Italiji (leta 1975), na Nizozemskem (leta 1978) in v Veliki Britaniji (leta 1977/78) (Stanovnik, 1996, str. 81).

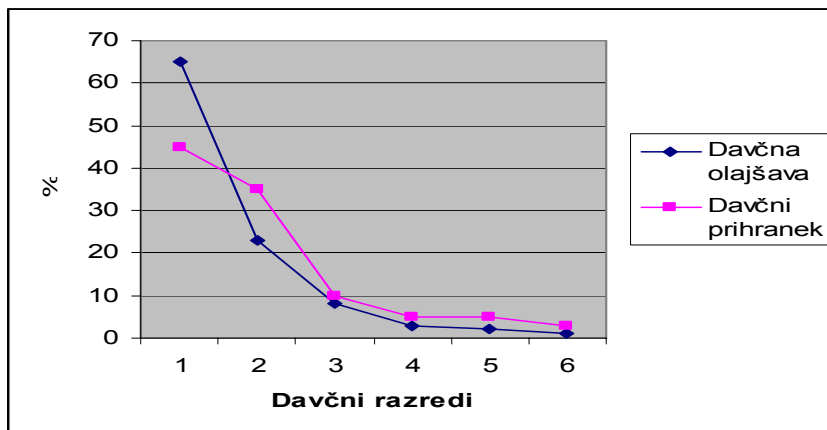
kot del socialnovarstvene, družinske ali davčne politike. Osnovni načeli, ki ju upošteva primerno zastavljena davčna politika, sta načeli vertikalne in horizontalne izenačenosti.

Načelo horizontalne enakosti zahteva enako obdavčevanje zavezancev, ki so pred plačilom davka imeli enako raven ekonomske blaginje, tako da so glede na raven blaginje tudi razvrščeni po plačilu davka.

Načelo vertikalne enakosti pomeni obdavčevanje delovnih zaslužkov skladno s plačilno zmožnostjo davčnega zavezanca oziroma družine. To načelo se enači s progresivnostjo davčnega sistema, kar pomeni neenako obdavčevanje zavezancev, ki so v neenakem ekonomskem položaju.

Najpogostejši obliki davčnih olajšav sta zmanjšanje davčne osnove in zmanjšanje davka. Vpliv zmanjšanja davčne osnove na razpoložljivi dohodek je navadno regresiven, ker se pripadnikom višjega dohodkovnega razreda z olajšavo zmanjšuje dohodek, ki bi bil obdavčen z najvišjo mejno stopnjo. Višji dohodkovni razredi so tako deležni večjih davčnih prihrankov. Od davčnih olajšav pa nimajo nobene koristi osebe z nižjimi dohodki ali pa tisti, ki davkov zaradi nizkega dohodka sploh ne plačujejo.²⁹ Po mnenju Stropnikove (2005a) je bolj kot zmanjšanje davčne osnove za davčnega zavezanca pomemben davčni prihranek oz. zmanjšanje davčne obveznosti, saj so višji dohodkovni razredi deležni večjih davčnih prihrankov kot nižji. Davčni prihranek pa se zaradi davčne olajšave za otroke vsako leto zmanjšuje.

Slika 6: Porazdelitev davčne olajšave za vzdrževane otroke in davčnega prihranka v letu 2002

Vir: Stropnik, 2005a, str. 91.

Zaradi progresivnih stopenj, po katerih se plačuje dohodnina, dejanski davčni prihranek narašča z dohodki, kar je lepo razvidno iz Slike 6. Davkoplačevalci iz prvega davčnega razreda so bili edini, katerih delež davčnih olajšav za vzdrževane otroke je bil višji od deleža realiziranega davčnega prihranka. Pomanjkljivost veljavnih davčnih stopenj kot ukrepa družinske politike je torej v tem, da bogatejšim odpuščajo več plačila dohodnina kot revnejšim in da so davčnega prihranka deležni le davkoplačevalci, torej ne revnejši sloj prebivalstva (Stropnik, 2005a, str. 91).

3.1 DAVČNE OLAJŠAVE ZA DRUŽINE Z OTROKI V SLOVENIJI

Drugače kot gotovinski transferji, ki so del socialnovarstvenega sistema in so praviloma večji za vsakega nadaljnjega otroka, so davčne olajšave v glavnem enake za vse otroke. V Sloveniji so bile uvedene z Zakonom o dohodnini leta 1991, povečane pa so bile s spremembami leta 1994. Z novim zakonom o dohodnini, ki je začel veljati 1. januarja 2005, imajo v Sloveniji davčne olajšave obliko znižanja davčne osnove, ta pa se poveča za vsakega nadaljnjega otroka, kar bi lahko imeli za ukrep prebivalstvene politike.³⁰ Po tem zakonu se enako obravnava različno stare otroke in upošteva le število vzdrževanih otrok. Novi zakon je prinesel kar nekaj novosti, ki so odpravile manj primerna in zastarela določila obdavčevanja, predvsem pa večjo socialno komponento.

Poleg *splošnih olajšav*, ki so namenjene vsem davkoplačevalcem, in *osebnih*, ki se priznavajo posameznikom z družinskimi odgovornostmi, poznamo tudi *posebne osebne davčne olajšave*, ki vključujejo tudi olajšave za vzdrževane družinske člane. Te za leto 2006 znašajo:

- za prvega otroka in za vsakega drugega vzdrževanega družinskega člana letno 484.873 oziroma mesečno 40.406 tolarjev; za vzdrževanega otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo in ima pravico do dodatka za nego otroka, letno 1.756.937 oziroma mesečno 146.411 tolarjev,
- za drugega vzdrževanega otroka se olajšava poveča za 42.167 tolarjev letno oziroma mesečno za 3.514 tolarjev,
- za tretjega vzdrževanega otroka se olajšava poveča za 217.881 tolarjev letno oziroma mesečno za 18.157 tolarjev,
- za četrtega vzdrževanega otroka se olajšava poveča za 393.596 tolarjev letno oziroma mesečno za 32.800 tolarjev,
- za petega vzdrževanega otroka se olajšava poveča za 569.310 tolarjev letno oziroma mesečno za 47.443 tolarjev,
- za vse nadaljnje vzdrževane otroke za 175.612 tolarjev letno oziroma mesečno za 14.634 tolarjev glede na višino olajšave za predhodnega vzdrževanega otroka,
- posebna olajšava za vsakega drugega vzdrževanega družinskega člana 484.873 tolarjev letno oziroma mesečno 40.406 tolarjev.

Lestvica za odmero dohodnine in olajšave za leto 2006 so določene v Odredbi o določitvi olajšav in lestvice za odmero dohodnine za leto 2006 (Uradni list RS, št. 02/06).

---

²⁹ Zato so se v velikih evropskih državah odločili za pavšalno zmanjšanje davka in za dodeljevanje otroških dodatkov, ki so neodvisni od višine družinskega dohodka. S tem naj bi obravnavali večji vzorec pripadnikov nižjih dohodkovnih skupin (Stropnik, 1997, str. 194).

³⁰ Po mnenju Brannona in Morssa bi večje davčne olajšave zmanjšale stroške otrok in tako povečale rodnost. Vendar pa je to le eden izmed številnih dejavnikov pri odločanju za otroka, saj se rodnost v razvitem svetu znižuje (Stropnik, 1997, str. 192).

Vse naštete olajšave so po novem zakonu ohranile obliko zmanjšanja osnove. Novost pa je tudi, da so določene v zneskih in ne več v odstotkih³¹ povprečne bruto plače v Republiki Sloveniji. Zneski se enkrat letno usklajujejo z indeksom cen življenjskih potrebščin.

3.2 VPLIV DAVČNIH PRIHRANKOV ZARADI OTROKA NA RAZPOLOŽLJIVI DOHODEK DRUŽIN

Posredni transfer družinam pomeni samo davčni prihranek, to je manj plačan davek zaradi neobdavčitve določenega dela dohodka. Po novem zakonu se davčni prihranek z višanjem dohodka ne povečuje več le staršem z večjim dohodkom, kar se je dogajalo prej, temveč ravno obratno. Družine z nižjimi dohodki imajo sedaj večjo korist od davčni olajšav, kar je tudi pravilno.

Kot je videti tudi iz tabele 10, odstotek davčnih olajšav za otroke pada z naraščanjem dohodka staršev ter narašča s številom otrok. Tako so sedaj davčno najbolj razbremenjene ravno družine s tremi ali več otroki, ki imajo že tako majhne dohodke oz. premajhne dohodke na družinskega člana.

Tabela 10: Odstotek davčnih olajšav za otroke glede na povprečno plačo v Sloveniji za prvo polovico leta 2006

BP glede na PP	% od BP (1 otrok)	% od BP (2 otroka)	% od BP (3 otroci)	% od BP (4 otroci)	% od BP (5 otrok)
5	2,9	6,0	10,1	15,3	21,5
4	3,6	7,5	12,6	19,1	26,9
3	4,8	9,9	16,8	25,5	35,8
2	7,1	14,9	25,3	38,2	53,7
1	14,3	29,8	50,5	76,4	107,5
0,4	35,7	74,5	126,3	191,0	268,7

Opombe: Natančnejši podatki in izračuni so prikazani v Tabeli 2 v Prilogi.

Vir: Statistični letopis RS, 2005; Lastni izračuni.

Pri povprečni plači in enem otroku znaša davčna olajšava približno 40.000,00 SIT, kar je 14 odstotkov povprečne plače v Sloveniji, pri dveh otrocih skoraj 30 odstotkov. Ker imajo družine v Sloveniji približno dva otroka, so takšnega davčnega prihranka deležne skoraj tri četrtine družin z otroki. Odstotek je večji pri treh (50 odstotkov) ali štirih otrocih (76 odstotkov), vendar so takšne družine redke. Z naraščanjem dohodkov staršev pada tudi davčna olajšava. Pri treh povprečnih plačah in enem otroku je odstotek olajšave že veliko manjši, in sicer slabih pet odstotkov in pri

³¹ Po prejšnjem zakonu so bile olajšave v odstotkih, in sicer 10 odstotkov za prvega, 15 odstotkov za drugega in 20 odstotkov za tretjega otroka. Za vsakega naslednjega otroka se je odstotek povečal za 5 odstotnih točk (Dohodninska lestvica za leto 2003).

treh otrocih slabih 17 odstotkov. Pri petih povprečnih plačah je odstotek davčnih olajšav že skoraj zanemarljiv.

Z dohodkovnega vidika davčne olajšave prinašajo več koristi finančno šibkejšim družinam. Te so poleg velikih stroškov z otroki obremenjene še z davki. Tako naj bi Ministrstvo za finance s svojim novim zakonom o dohodnini globalno razbremenilo davčne zavezance, še posebej tiste z veliko otroki ter nizkimi dohodki. Vendar naj bi po oceni nekaterih, ki zakonu močno nasprotujejo, takoj ob njegovi uveljavitvi res prišlo do začasne nižje davčne obremenitve večine zavezancev, nato pa bi se zaradi spremembe usklajevanja lestvice za odmero dohodnine znižanje obremenitve že v nekaj letih izničilo. »Predlog Ministrstva za finance torej ni nikakršna razbremenitev, ampak le povečanje davkov z zakasnitvijo, ki jo Ministrstvo za finance vztrajno oglašuje kot razbremenitev.« (Merše, 2004, str. 3).

3.3 FINANČNI UČINKI NOVEGA ZAKONA ZA DRUŽINE

Po prejšnjem zakonu naj bi olajšava za vzdrževanje otroka znašala 342.000 SIT, za vzdrževanje dveh otrok pa 855.000 SIT. Po novem zakonu je olajšava višja, saj je za leto 2005 znašala 474.900 SIT za enega otroka, za dva pa 991.000 SIT. To so bistvene in najbolj opazne spremembe novega zakona.

Novi zakon pa ni prinesel le pozitivnih sprememb, vendar tudi nekaj negativnih. Po prejšnjem zakonu je veljalo, da se za vzdrževanega otroka do 26. leta starosti lahko uveljavlja olajšava, če ta otrok nima rednih dohodkov iz zaposlitve ali opravljanja dejavnosti. Po novem zakonu se v dohodek iz zaposlitve vključuje tudi družinska pokojnina, ki se ne priznava več kot olajšava za vzdrževanje družinskih članov. Prav tako se po novem zakonu prejemki, zasluženi z delom prek študentskega servisa, štejejo kot dohodki iz zaposlitve, kar za študente, starejše od 26 let, pomeni 25-odstotno obdavčitev zaslužka.³² Akontacija dohodnine se ne izračuna in ne plača, če posamezen dohodek ne presega 100.000 SIT (Akontacija dohodnine, 2006).

Novost je tudi 105. člen zakona, ki določa, da se davkopllačevalcu, za katerega nekdo drug uveljavlja olajšavo za njegovo vzdrževanje, splošna olajšava ne prizna. Torej po novem zakonu splošna olajšava za družinskega člana, za katerega smo uveljavljali olajšavo za vzdrževanje pri njegovi napovedi, ni bila upoštevana (Pintar, 2005, str. 39).

Iz natančne primerjave prejšnjih in veljavnih olajšav za vzdrževane otroke je razbrati, da naj bi se olajšava za otroke res povečala, vendar naj bila po mnenju Meršeta (2004) taka le v prvem letu, v desetih letih pa naj bi se olajšava za prvega otroka znižala pod sedanjo raven. V Tabeli 11, na naslednji strani, prikazujem odstotke olajšav v SIT za leto 2005, ki veljajo po novem zakonu. Zaradi lažje primerjave so odstotki olajšav izraženi v odstotkih povprečne bruto plače zaposlenih v Republiki Sloveniji.

---

³² Ker se akontacija dohodnine računa od davčne osnove, ki znaša 90 %, v praksi to pomeni, da bo študentovo nakazilo zmanjšano za 22,5 % (Akontacija dohodnine, 2006).

Tabela 11: Odstotki olajšav za vzdrževanje družinskih članov v preteklih letih, zneski olajšav v SIT in kot odstotek povprečne plače (PP) za leto 2005

Olajšava za vzdrževanje	Odstotek olajšave v preteklih letih	Odstotek olajšave za leto 2005 v SIT in kot % PP za 2005	Olajšava za vzdrževanje	Odstotek olajšave v preteklih letih	Odstotek olajšave za leto 2005 v SIT in kot % PP za 2005
Zakonec	10	474.900 (13,9 % PP)	Štirje otroci	70 (10 + 15 + 20 + 25)	2.539.800 (74,3 % PP)
Eden od staršev	10	474.900 (13,9 % PP)	Pet otrok	100 (10 + 15 + 20 + 25 + 30)	3.572.300 (104,5 % PP)
Oba starša	20 (10 + 10)	949.800 (27,8 % PP)	Otrok in zakonec	20 (10 + 10)	949.800 (27,8 % PP)
Otrok	10	474.900 (13,9 % PP)	Dva otroka in zakonec	35 ((10 + 15) + 10)	1.466.000 (42,7 % PP)
Dva otroka	25 (10 + 15)	991.100 (29 % PP)	Otrok – posebna nega	50	1.720.800 (50,3 % PP)
Trije otroci	45 (10 + 15 + 20)	1.679,400 (49,1 % PP)	Otrok + otrok – nega	60	2.237.000 (65,4 % PP)

Vir: Pintar, 2005, str. 38.

Poznamo tudi nestandardne olajšave za različne namene, ki so v obliki odbitka pred obdavčljivo osnovo. Tovrstne olajšave po novem znašajo največ dva odstotka in ne več tri kot po starem zakonu. Naštela bom samo olajšave, ki so povezane z družinskim statusom (Bizovičar, 2005, str. 18):

- prispevki in premije za socialno varnost, zdravila, zdravstveni in ortopedski pripomočki,
- nakup učbenikov in druge strokovne literature,
- šolnina,
- nakup, gradnja, vzdrževanje stanovanja,
- izdatki za humanitarne, znanstvene, raziskovalne, kulturne, izobraževalne, športne, religiozne namene.

Kot je bilo že omenjeno, se je spremenila tudi lestvica za odmero dohodnine, in sicer je število davčnih razredov zmanjšano s šest na pet, najnižja stopnja dohodnine je znižana s 17 na 16 odstotkov, najvišja stopnja pa ostaja nespremenjena v višini 50 odstotkov.

Tabela 12: Dohodninska lestvica za davčno leto 2006

Če znaša neto letna davčna osnova v tolarjih		znaša dohodnina v tolarjih
nad	do	
	1.300.000	16 %
1.300.000	2.540.000	208.000 + 33 % nad 1.300.000
2.540.000	5.140.000	617.200 + 33 % nad 2.540.000
5.140.000	10.330.000	1.605.200 + 42 % nad 5.140.000
10.330.000		3.785.000 + 50 % nad 10.330.000

Vir: Domača stran Davčne Uprave RS, 2006.

Za leto 2007 se pripravljajo nove davčne reforme, po katerih naj bi se spremenila tudi dohodninska lestvica, ki naj bi imela le tri davčne razrede (s 16-, 27- in 41 odstotno stopnjo), kar naj bi omogočila pravičnejši in učinkovitejši davčni sistem (Davčna reforma, 2006).

3.4 DAVČNE OLAJŠAVE ZA DRUŽINE Z OTROKI V DRUGIH DRŽAVAH

Zaradi ugotovitve, da so otroški dodatki bolj vidna in neposredna oblika pomoči, se je v številnih državah zmanjšal pomen davčnih olajšav. Tako so na primer na Danskem, Švedskem, Nizozemskem, Irskem in v Veliki Britaniji popolnoma opustili priznavanje davčnih olajšav za otroke in večjo pozornost namenili otroškim dodatkom. V Franciji, Luksemburgu, Nemčiji, Belgiji, Finski in Norveški pa imajo davčne olajšave še vedno pomembno vlogo pri izenačevanju bremena, ki ga družinam pomenijo otroci.

SKLEP

Namen mojega diplomskega dela je opredeliti stroške družine v položaju, ko ta dobi otroka. Predmet obravnave teoretičnega dela je otrok, in to v dvojnem pomenu: kot nosilec stroškov in kot član družbene skupnosti. V prvem pomenu ga obravnavam kot fizično bitje brez lastnih dohodkov, kar pomeni, da povzroča družini stroške in s tem obremenjuje družinski proračun. V drugem pomenu pa je otrok tudi del družbe, ki mu omogoča ustrezno vzgojo in varstvo. Otrok torej ni samo strošek družine, temveč moramo v njegovo pojmovanje vključiti tudi vplive predšolske in šolske vzgoje ter močan vpliv socialne in prebivalstvene politike družbe.

Pri ugotavljanju stroškov otrok je treba vedno upoštevati tako zasebne kot družbene stroške. Podrobneje se delijo na neposredne ali dejanske stroške vzdrževanja otroka od rojstva naprej ter na posredne ali oportunitetne stroške. Ti prikazujejo nerealizirane dohodke matere zaradi izključenosti s trga dela v času njene nosečnosti in času, ki je namenjen vzgoji in varstvu njenih otrok. Zaradi upoštevanja velikosti družine in ekonomije obsega je prve stroške zelo težko natančno izračunati, drugim pa pripisujem večji pomen za celotno družbo, saj večji ko so

oportunitetni stroški, kar pomeni, da se več mater odloči za vzgojo in varstvo otrok, manjši je materin prispevek na trgu dela, kar vodi v zmanjšanje produktivnosti za družbeno blaginjo. Vendar danes ženska skoraj nima več druge možnosti izbire glede tega, ali naj sama vzgaja otroke ali jih vključi v vrtec, saj je prevladujoč razlog za vrnitev matere na trg dela vsekakor pridobitev dodatnega dohodka v družini, saj ta težko preživi le z enim razpoložljivim dohodkom.

Otrok je gotovo velika obremenitev za družino, saj ta potrebuje dodatne dohodke, da ohrani svojo življenjsko raven. Večje družine za to potrebujejo več dohodka, vendar pa je zaradi ekonomije obsega porast v dohodku manjši kot v razmerju do družinskih članov. Na primer tričlanska družina potrebuje več dohodka kot posameznik, vendar pa manj kot trikrat več, da bi dosegala enako življenjsko raven za vsakega družinskega člana.

Velik vpliv na rodnost ima poleg socialne in prebivalstvene politike predvsem dohodek staršev oz. matere. Razumljivo je, da večji dohodek družine pomeni bolj gotovo in stabilno prihodnost družine, kar je osnovni pogoj za preživetje prihodnjih družinskih članov. Nasploh je znano, da so mladi pari z večjim dohodkom manj obremenjeni z ekonomsko prihodnostjo, se prej poročijo in imajo otroke prej kot pari z nižjim dohodkom. Po drugi strani pa so mladi v razvitem svetu tudi bolj izobraženi in se za otroke ne odločijo tako hitro, saj si pred obdobjem starševstva najprej želijo zgraditi poslovno pot do uspeha.

Kljub stanovanjskim skladom, ugodnim varčevalnim pogojem in pomoči staršev je za veliko mladih družin največji problem lastna streha nad glavo. Mladi se zato pozneje odselijo od staršev in zaposlijo ter se posledično tudi pozneje odločijo za otroka. Le malo družin si lahko privoščijo nakup lastnega stanovanja z lastnimi sredstvi, zato morajo najeti posojilo, kar pa je mogoče le, če prejemajo redne dohodke.

Prehod mladih iz izobraževanja v svet dela je eden najzahtevnejših in ključnih prehodov, saj mladi tako postanejo enakopravni člani družbe. S svojo neodvisnostjo in sposobnostjo prevzamejo življenje v svoje roke, sami so odgovorni za svoje načrte pri ustvarjanju družine, nakupu stanovanja ali avta. Vendar je kljub obetavni in svetli prihodnosti mladih, zaradi vse večjega povpraševanja, vstop na trg dela izredno težak, saj je največja brezposelnost ravno med mladimi. Družina z otroki pa z dvema rednima dohodkoma veliko lažje in boljše živi kot le z enim.

Kot sem že omenila, stroški otrok niso le veliko finančno breme družini, temveč tudi družbi. Med največjimi stroški pri vzreji otrok so vzgojno-varstveni stroški. Plačila staršev za vrtec so po novem zakonu odvisna od njihovega premoženja, saj tako družba loči bogatejše in revnejše. Glede na bruto povprečno plačo na družinskega člana staršem pripada pomoč v obliki subvencije, ki za starše v prvem razredu pomeni plačilo vrtca v višini do 20 odstotkov celotne cene, bogatejšim v najvišjem razredu pa v višini 80 odstotkov. Družine s socialnim statusom so upravičene do plačila cene vrtca, kar omogoči vključenost v družbo tudi revnejšim otrokom.

Poleg subvencij, ki pomagajo staršem plačevati ceno programa v vrtcu, je družina deležna še pomoči družinske politike, ki je pogojena z otroki. To so pravice od zavarovanja za starševsko varstvo in pravice do družinskih prejemkov, oboje pa se enkrat letno usklajuje z rastjo indeksa cen življenjskih potrebščin. Ena izmed največjih oblik socialnovarstvenih transferjev je otroški dodatek, ki sem mu posvetila tudi malo več pozornosti. S tabelami in izračuni sem skušala prikazati delež otroškega dodatka v razpoložljivem dohodku, ki sicer prinese zadovoljstvo staršev ob prejemu dodatka, nikakor pa ne moremo reči, da lahko nadomesti del dohodka, ker je otroški dodatek za otroka v Sloveniji neprimerno nizek v primerjavi z dejanskimi izdatki staršev. Iz tega sledi sklep, da je današnji ekonomski položaj družin z otroki v Sloveniji vsekakor slabši kot za družine v tujini, kjer jim namenjajo še več ugodnosti.

V nasprotju z gotovinskimi transferji, kamor uvrščamo tudi otroški dodatek in ki naraščajo s številom otrok, so davčne olajšave za otroke po novem zakonu določene v zneskih in ne več v odstotkih. To prinaša večje davčne olajšave in s tem več zadovoljstva za starše.

Ali se z ekonomskega vidika *splača* imeti otroka, je bistveno vprašanje te razprave. Ekonomsko gledano je otrok kljub davčnim olajšavam in otroškim dodatkom družini nedvomno finančno breme, vendar pa ga ne smemo obravnavati le kot *dobrina* oz. subjekt, ki povzroča stroške, temveč je otrok bistvo našega življenja in srce naše družbe. Vsak otrok potrebuje osebno nego in vzgojo, ljubezen ter avtoriteto, kar mu nudijo starši. Okvir, v katerem otrok oblikuje svojo samostojnost, občutek za vrednote in odgovornosti, je neločljivo povezan z vzgojo in zgledi, ki jih je dobil v družini. Starši imajo pravico do vzgoje svojih otrok; vsakdo, ki se odloči za otroka, ima pravice in obveznosti, ki se jim ne more izogniti. V družini se otrok lahko razvije in odkrije, da je enkraten. V njej se zgradi njegova svoboda, podoba in zgodovina. Družina torej ni zaprt krog. Je kraj rasti in življenja in je tudi osnova celotne človeške družbe.

LITERATURA

1. Bizovičar Milka: Kako znižati davčno osnovo?. Družinski delničar, Ljubljana, 2005, 102, str. 18–19.
2. Cochrane H. Susan: Children as By- products. Investment Goods and Costumer Goods. A review of Some Micro-economic Models of Ferfertility. Washington : Association for population studies. 1975. 395 str.
3. De Santis Gustavo, Righi Alessandra: Measures of child cost in Italy. Barcelona : The European association for population studies. 1990. 45 str.
4. Easterlin Richard: Birth and fortune. Teh Impact of Numbers on Personal Welfare. New York : Basic Books, Inc. Publishers. 1980. 205 str.
5. Espenshade Thomas J.: Investing in children. New estimates of parental expenditures. Washington : The urban institute press. 1984. 124 str.
6. Filipović Maša: Stanovanjske razmere in stanovanjski standard družin z otroki in mladino. Otroci in mladina v prehodni družbi. Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino. 2005. 327 str.
7. Gauthier Anne H.: Estimating the direct cost of children. Methodological issues. Barcelona : The European association for population studies. 1990. 92 str.
8. Kovač Šebart: Izobraževanje in izobraženost. Otroci in mladina v prehodni družbi. Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino. 2005. 327 str.
9. Malačič Janez: Teorija človeškega kapitala. Ekonomska revija, Ljubljana, 35(1984), 2/3, str. 271-288.
10. Malačič Janez, Stropnik Nada: Stroški otrok v Sloveniji. Ekonomska revija, Ljubljana, 42(1991), 3/4, str. 148–163.
11. Malačič Janez: Demografija: teorija, analize, metode in modeli. 6. izdaja. Ljubljana : Ekonomska fakulteta. 2006. 339 str.
12. Merše Tomaž: Ministrstvo za finance vztraja pri povečanju davčne obremenitve in na dolgi rok za vse povečuje davke. Ljubljana : Družinska pobuda. 2004. 10 str.
13. Merše Tomaž: Družinska in prebivalstvena politika v mandatu 2004 – 2008. Ljubljana : Družinska pobuda. 2006. 13 str.
14. Pintar Olga: Olajšava za vzdrževanje družinskih članov pri dohodnini za leto 2005. Dnevnik (Priloga), Ljubljana, 22. 9. 2005, str. 38–39.
15. Potts Malcom: Society and Fertility. Eastover : MacDonald and Evans. 1979. 384 str.
16. Stanovnik Tine, Stropnik Nada: Vpliv otroških dodatkov in davčnih olajšav za otroke na razpoložljive družinske dohodke. Medgeneracijski transferji dohodka v Sloveniji. Ljubljana : Inštitut za ekonomska raziskovanja. 1996. 160 str.
17. Stanovnik Tine: Vpliv socialnih transferjev na revščino in dohodkovno neenakost v Sloveniji. Ljubljana : Inštitut za ekonomska raziskovanja. 1998. 33 str.
18. Stropnik Nada: Ekonomski vidik politike otroškega varstva za družino in družbo v Sloveniji. Doktorska disertacija. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1994. 421 str.
19. Stropnik Nada: Ekonomski vidik starševstva. Ljubljana : Znanstveno in publicistično središče. 1997. 221 str.

20. Stropnik Nada: Materialna kakovost življenja otrok in mladine. Otroci in mladina v prehodni družbi. Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino. 2005. 327 str.
21. Stropnik Nada: Medgeneracijski transferji dohodkov. Otroci in mladina v prehodni družbi. Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino. 2005a. 327 str.
22. Ule Mirjana, Kuhar Metka: Mladi, družina in starševstvo. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede. 2003. 125 str.
23. Ule Mirjana, Kuhar Metka: Ekonomsko socialni položaj mladih družin v Sloveniji. Raziskovalna naloga, končno poročilo. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede – Center za socialno psihologijo. 2002. 3 str.
24. Žaucer Šefman Barbara: Uspešna podjetja so družini prijazna. Glas gospodarstva, Ljubljana, 2006, 6, str. 62-63.

VIRI

1. Akontacija dohodnine. Spletna stran Modrega študentskega servisa. [URL: <http://www.studentski-servis.si/?id=46>], 12.9.2006.
2. Anketa o porabi gospodinjstva 2002. Spletna stran Statističnega urada RS. [URL: <http://www.stat.si>], 15.3.2006.
3. Davčna reforma. Spletna stran Ministrstva za finance RS. [URL: http://www.gov.si/mf/slov/dav_reforma/predst_sprem.htm], 2.11.2006.
4. Dohodninska lestvica za leto 2003. Spletna stran Portala z računovodskimi in davčnimi Informacijami. [URL: <http://www.racunovodja.com/clanki.asp?clanek=266>], 8.9.2006.
5. Družinski prejemki. Spletna stran Ministrstva za delo, družino in socialo. [URL: http://www.mddsz.gov.si/si/statistika/druzinski_prejemki/], 27.8.2006.
6. Družine v Sloveniji. Spletna stran Statističnega urada RS. [URL: http://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=549], 28.3.2006.
7. Kazalci socialne povezanosti. Novinarska konferenca, 9.9.2004. Spletna stran Ministrstva za delo, družino in socialo. 3 str. [URL: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/-soc_povezanost_mediji.pdf], 9.9. 2006.
8. Lestvica za odmero dohodnine in olajšave za leto 2006. Spletna stran Davčne uprave RS. [URL: <http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=20062&dhid=80285>], 16.10.2006.
9. Ob mednarodnem dnevu družin. Spletna stran Statističnega zavoda RS. [URL: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=169], 11.5.2006.
10. Odredba o določitvi olajšav in lestvice za odmero dohodnine za leto 2006 (Uradni list RS, št. 02/06).
11. Popis prebivalstva 2002. Ljubljana : Spletna stran Statističnega urada RS. [URL: http://www.stat.si/Popis2002/si/kaj_je_popis.html], 15.3.2006.

12. Prehrana. Spletna stran Ministrstva za šolstvo in šport.
[URL:http://www.mss.gov.si/si/delovna_podrocja/osnovnosolsko_izobrazevanje/-prehrana/], 15.9.2006.
13. Statistični letopis 2003. Ljubljana : Statistični urad RS, 2003. 650 str.
14. Statistični letopis 2005. Ljubljana : Statistični urad RS, 2005. 611 str.
15. Statistične informacije 2006. Prebivalstvo. Ljubljana : Statistični urad RS, 2006. 47 str.
16. Statistični portret Slovenije v EU 2006. Ljubljana : Statistični urad RS, 2006. 31 str.
17. Slovenija v številkah 2006. Ljubljana : Statistični urad RS, 2006. 79 str.
18. Strukturne značilnosti registrirane brezposelnosti. Spletna stran Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije.
[URL: <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/Statistični/podatki/kazalci/gibanjeReg>], 25. 5. 2006.
19. Učbeniški skladi. Spletna stran Ministrstva za šolstvo in šport.
[URL: http://www.mss.gov.si/index.php?id=647&no_cache=1], 15.9.2006.
20. Vpis in plačilo v vrtec. Spletna stran Ministrstva za šolstvo in šport.
[URL: http://www.mss.gov.si/si/delovna_podrocja/predsolska_vzgoja/vpis_in_placilo/], 20.9.2006.
21. Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Uradni list RS, št. 110/2003, 12. 11. 2003).
22. Zakon o spremembi Zakona o dohodnini / ZDod-1C/ (Uradni list RS, št. 53/2005).

PRILOGA

Tabela 1: Izračun deleža otroškega dodatka v razpoložljivem dohodku družine glede na povprečno neto plačo od januarja do junija 2006

<i>Povprečna neto plača 1-6 2006</i>	<i>Količnik</i>	<i>Znesek</i>	<i>1 otrok</i>	<i>% od dohodka</i>	<i>2 otroka</i>	<i>% od dohodka</i>	<i>3 otroci</i>
180.610	3	541.830	4.410	0,81	7.360	1,36	12.370
180.610	2,5	451.525	5.880	1,30	10.830	2,40	12.370
180.610	2	361.220	9.280	2,57	12.950	3,59	17.770
180.610	1,5	270.915	11.350	4,19	20.870	7,70	22.850
180.610	1	180.610	18.880	10,45	20.870	11,56	26.500
180.610	0,4	72.244	22.080	30,56	24.290	33,62	26.500

Vir: Lastni izračuni.

Tabela 2: Izračun deleža davčne olajšave glede na povprečno bruto plačo od januarja do junija 2006 in glede na število otrok v družini

<i>Število bruto plač</i>	<i>Neto plača</i>	<i>Bruto plača</i>	<i>1 otrok</i>	<i>% od BP</i>	<i>2 otroka</i>	<i>% od BP</i>	<i>3 otroci</i>	<i>% od BP</i>
5	903.050	1.413.935	40.406	2,9	84.326	6,0	142.889	10,1
4	722.440	1.131.148	40.406	3,6	84.326	7,5	142.889	12,6
3	541.830	848.361	40.406	4,8	84.326	9,9	142.889	16,8
2	361.220	565.574	40.406	7,1	84.326	14,9	142.889	25,3
1	180.610	282.787	40.406	14,3	84.326	29,8	142.889	50,5
0,4	72.244	113.114	40.406	35,7	84.326	74,5	142.889	126,3

Vir: Lastni izračuni.

Tabela 3: Izračun deleža davčne olajšave glede na povprečno bruto plačo od januarja do junija 2006 in glede na število otrok v družini

<i>Število bruto plač</i>	<i>Neto plača</i>	<i>Bruto plača</i>	<i>4 otroci</i>	<i>% od BP</i>	<i>5 otrok</i>	<i>% od BP</i>
5	903.050	1.413.935	216.095	15,3	303.944	21,5
4	722.440	1.131.148	216.095	19,1	303.944	26,9
3	541.830	848.361	216.095	25,5	303.944	35,8
2	361.220	565.574	216.095	38,2	303.944	53,7
1	180.610	282.787	216.095	76,4	303.944	107,5
0,4	72.244	113.114	216.095	191,0	303.944	268,7

Vir: Lastni izračuni.